

Trysilrapport juni2012

Handels- og senterutvikling i Trysil kommune

Vidar Vanberg
Norsk institutt for by- og regionforskning

Juni 2012

Forord

Rapporten Handels- og senterutvikling i Trysil kommune er utarbeidet av forsker Vidar Vanberg, NIBR, på oppdrag for Trysil kommune. Bakgrunnen for arbeidet er Trysil kommunes arbeid med revisjon av arealplanen, der det bl.a. forligger et innspill fra Mosanden Næringsforening med et ønske om lokalisering av dagligvarer til Mosanden.

Lokaliseringen av dagligvarehandelen i Trysil må sees i sammenheng med kommunens overordnede mål for handels- og senterutvikling. Kommunens overordnede mål er å utvikle gode helhetsløsninger for handels- og senterutvikling i Trysil, og ha fokus på hvordan en kan få størst mulig verdiskapning ut av den handelen som foregår i Trysil, og hvilke tiltak som kan muliggjøre dette. Et attraktivt kommunesenter, sammen med komplementære tilbud på Mosanden, god infrastruktur for hotell- og hytteturisme og levedyktige grendesentra kan oppfylle kommunens overordnede mål. Det krever en strategi som både er handlingsrettet og resultatorientert.

Arbeidet har vært lagt opp som en bred medvirkningsprosess, der sentrale interessegrupper i kommunen har medvirket med innspill til hvilke tiltak som bør gjennomføres for å styrke handels- og servicetilbudene i kommunen.

Rapporten skal først og fremst være et grunnlag for å komme over i en handlingsfase, der tiltakene det arbeides videre med har en bred forankring i lokale ønsker og innspill. Alle forslag som har kommet fram gjennom medvirkningsprosessen er med i sin helhet i kapittel 6. Dette er forslag til tiltak som er lagt fram gjennom gruppediskusjoner på et seminar i Trysil april 2012, og forslag som er innsendt av næringslivet, lag, foreninger, ungdomsråd og enkeltpersoner.

Kapittel 6 kan virke omfattende og noe krevende å gjennomlese. Det skyldes at en del av svarene under de temaene som ble lagt til grunn for medvirkningsprosessen overlapper hverandre, eller like gjerne kunne vært svart under et annet punkt enn der svaret kom. I sammenstillingen av svarene fra gruppearbeidene og ulike interessegrupper er alle svar ført opp under de temaene der svarene har kommet. I tillegg er som sagt alle svar tatt med i kapittel 6, noe som betyr at det vil være gjentakelser, gjentakelser som vil speile interessedypdepunkter i det videre arbeidet. Så blir oppgaven i det videre arbeidet å ta tak i/vurdere alle innspillene i arbeidet med tiltak og handlingsplaner. I Vedlegg kan en i tillegg lese hva de enkelte arbeidgruppene fra seminaret og andre interessegrupper har svart.

Kommentarer og konklusjoner fra kapittel 6 kan også leses i kapittel 7 ”Sammendrag og konklusjoner”. Det gir dem som ikke ønsker å lese alle de detaljerte svarene i kapittel 6

muligheten til å hoppe over dette kapitlet, dvs. gå rett fra beskrivelsen av medvirkningsprosessen i kapittel 5 til sammendraget og konklusjonene i kapittel 7.

Rapporten har i tillegg med et kapittel om hvordan arbeidet kan videreføres, bl.a. basert på erfaringer fra andre kommuner og regioner. Gjennomføringskraft er et nøkkelord i den forbindelse, og et bredt uttrykt ønske fra deltagerne i prosessen er at arbeidet som nå er innledet skal gi konkrete resultater på både kort og lang sikt.

Oslo, juni 2012

Vidar Vanberg
Norsk institutt for by- og regionforskning

Innholdsfortegnelse

	Side
Forord	2
Innhold	3
1. Innledning	5
2. Valg av metode og strategi	8
3. Faktagrunnlag	10
4. En visjon, en helhetstanke og rammebetingelser	14
5. Medvirkningsprosess – opplegg og gjennomføring	16
6. Resultater fra medvirkningsprosessen	19
6.1 Nevn tre fortrinn som gjør Trysil til en attraktiv kommune for fastboende og turister	19
6.2 Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?	23
6.3 Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?	30
6.4 Hva må gjøres for å styrke infrastruktur, handels- og servicetilbud for turister og hytteeiere?	32
6.5 Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?	36
6.6 Tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grense-sprengende/nytenkende	37
6.7 Andre forhold som ble påpekt og/eller kommentert	39
7. Sammendrag og konklusjoner	41
8. Veien videre	45
Referanser	50
Vedlegg	51
Terminstatistikk for Trysil kommune 2011	52
Eksempel på arbeid med handlingsplaner – Kongsberg	54
Seminarprogram	58
Innspill fra ulike interessegrupper til medvirkningsprosessen	59

1. Innledning

I arbeidet med Trysil kommunes handels- og senterutvikling må en ha en visjon, klare utviklingsmål, en helhetstanke, og tydelige rammebetingelser. I tillegg forutsettes kunnskap om retningslinjer for lokalisering av senterfunksjoner. Faktagrunnlaget om handelsutviklingen må også være en del av grunnlagsmaterialet. Her kan en støtte seg til NIBR-rapporten ”Handels- og senteranalyse for Trysil kommune” (2009). Vi har foretatt noen oppjusteringer av tallmaterialet fra den gang.

Sentral informasjon i forbindelse med detaljhandelsutviklingen er:

- utviklingen i detaljhandelsomsetningen for Trysil
- kjøpesenterutviklingen i regionen
- kjøpekraftsutviklingen (befolkningsutvikling, tettstedsutvikling, arbeidsledighet, pendling, inntekt)
- handelsmønster (basert på bl.a. forbrukerundersøkelsen som ble gjennomført i november 2008)
- turismens utvikling
- andre forhold (generell forbruksutvikling og detaljhandelsutvikling)

Rapporten fra 2009 ga også tall for antall bedrifter og sysselsatte innen 61 bransjer innen tjenestesektoren – både for Trysil og de andre kommunene i regionen. I tillegg forslag til strategier for hvordan en kan arbeide videre med senterutvikling.

Målsetting og fokusområder

Et hovedmål er å utvikle gode helhetsløsninger for handels- og senterutviklingen i Trysil. Det er enighet om at en i arbeid med utviklingsstrategier og lokaliseringsvalg for senterfunksjoner må ha et sentralt fokus på kommunesenteret. Mosanden næringsområde og turist- og hytteområdene er også viktige fokusområder. I tillegg dreier det seg om best mulige løsninger for servicedekningen i de spredt bosatte områdene i kommunen.

En handlingsplan og en gjennomføringsfase må forholde seg til gjeldene planer og retningslinjer for senterutvikling. Trysil kommunes Kommuneplan, langsiktig del 2009 – 2020 har følgende mål for kommunesenteret Innbygda (pkt 5.2):

Innbygda sentrum skal videreutvikles og styrkes som kommunesenter gjennom å være sentrum for dagligvare- og detaljhandel, offentlige servicefunksjoner, kultur, og som bosted for både fastboende og tilreisende. Det skal ikke etableres kjøpesentra utenfor ”indre sone”.

Mosanden skal videreutvikles i henhold til gjeldende reguleringsplan, dvs. for lett industri, forretninger for plasskrevende varer, kontorlokaliteter og verksteder.

På Turistsenteret kan det legges til rette for handelstilbud som er direkte knyttet til områdets funksjon som velkomstsenter og knutepunkt for Trysilfjellet sør, eksempelvis dagligvaretilbud og sportsartikler.

TRYSIL KOMMUNE

Kilde: Trysil kommune

Grendene i Trysil omtale i pkt. 5.3, og målet er at hovedlinjene i bosettingsmønsteret med utgangspunkt i grendesentrene Jordet, Nybergsund, Plassen, Østby, Ljørdalen, Tørberget og Søre Osen skal opprettholdes.

Utfordringer

Med utgangspunkt i målsettingen og fokusområdene kan det bl.a. stilles følgende spørsmål: Kan en senterutviklingsstrategi for kommunesenteret utvides til å omfatte både hovedsentrum og det sentrumsnære området? Dvs. at senterutviklingstiltak skal diskuteres innenfor en bredere helhetsramme. Det kan bety at Innbygda og Mosanden hele tiden skal involveres i strategidiskusjoner med et komplementært utgangspunkt. Sagt på en annen måte: Kan de to områdene gi en synergi som innebærer at Trysil som kommune kommer styrket ut, i tillegg til at Mosanden og Innbygda hver for seg har fordeler av en komplementær satsing?

Dette sentrale spørsmålet søker vi svar på gjennom en bredt tilrettelagt medvirkningsprosess, der Innbygda og Mosanden er sentrale tema. Vi har også sett det som viktig at prosjektet i utgangspunktet ikke ekskluderer rådende synspunkter/ønsker om handels- og senterutvikling. Det er i tillegg viktig å skape forståelse for at en handlingsplan og en gjennomføringsfase må forholde seg til gjeldene planer og retningslinjer for senterutvikling.

En bred medvirkningsprosess som strategi/virkemiddel for å nå prosjektmål

Handels- og senterutviklingen i Trysil skal gjennom det arbeidet som nå settes i gang engasjere alle interessegrupper, og ha en handlingsrettet og resultatorientert profil. Det kan skje gjennom en bredt tilrettelagt medvirkningsprosess.

NIBR's erfaringer med tilsvarende prosesser i andre områder av landet viser at en godt forberedt medvirkningsprosess skaper engasjement, avdekker sentrale fokusområder, og ikke minst legitimerer/gjør det lettere å gjennomføre en handlingsplan. Følges handlingsplanene opp på en aktiv måte, gjør den brede innvolvingen at det kan være lettere å realisere tiltak, dvs. at begrepet gjennomføringskraft får et sterkere fokus.

2. Valg av metode og strategi

Med utgangspunkt i det som er nevnt i innledningskapitlet om problemstillinger, mål, fokusområder, utfordringer og medvirkningsprosess, valgte vi en prosjektgjennomføring som trinn for trinn kan beskrives slik:

1. Oppdatering av enkelte resultater fra Handels- og senteranalyse for Trysil (2009), gjennomgang av aktuelle planer, åpent møte i kommunen med presentasjon av fakta og mulige strategivalg i arbeidet, møte i Trysil om prosjektinnhold og medvirkningsprosess.
2. Gjennomføring av seminar om handels- og senterutviklingen i Trysil, med bred deltagelse fra sentrale interessegrupper, bl.a. med seminarinnlegg fra NIBR og forberedte gruppediskusjoner.
3. Innspill om handels- og senterutviklingen i Trysil fra andre aktører: sentrums- og næringsforeninger, grendeutvalg, ungdomsråd, nettverk i næringslivet og enkeltpersoner.
4. Bearbeiding av resultatene fra seminaret og innspillene fra andre aktører.
5. NIBR foretar en samlet analyse, og utarbeider en rapport med forslag til tiltak innen handels- og senterutviklingen i kommunen, og med forslag til oppfølging av tiltakene.

Innledningsvis ble det holdt et åpent møte i Trysil i februar 2012, der resultater fra handelsanalysen (2009) ble presentert, sammen med mulige arbeidsmetoder for å styrke handels- og senterutviklingen i kommunen. Møtet ga gode innspill til hva som ble oppfattet som sentrale oppgaver i arbeidet. Ikke minst ble det påpekt at det var viktig å komme over i en handlingsfase i forhold til å styrke sentrumsutviklingen og gi et godt helhetstilbud til innbyggere, turister, hytteeiere og tilreisende. Det var også bred enighet om at dette krevde medvirkning fra sentrale interessegrupper i kommunen. Arbeidet videre ble derfor lagt opp med hovedvekt på medvirkning fra ulike interessegrupper i kommunen.

Motiverte deltagere til medvirkningsprosessen er helt avgjørende for de resultater vi kan få ut av prosessen, og helt avgjørende for å skape engasjement, gjennomføringskraft og ikke minst god legitimitet for kommunen i oppfølgingen av handlingsplanene.

Det var Trysil kommunes oppgave å tenke igjennom og definere interessegrupper som bør være med i prosessen. I tillegg var enkelte ressurspersoner som ikke uten videre representerer en bred interessegruppe også aktuelle. Det ble også lagt vekt på geografisk spredning innen kommunen, og at ulike aldersgrupper deltok.

Det ble forberedt et seminar, som skulle gjennomføres med gruppediskusjoner (se vedlegg), der gruppelederne skulle presenterte resultatene fra gruppediskusjonene i plenum på seminaret. Hver gruppe skulle ha en egen referent, som sammen med gruppelederen hadde som oppgave å levere et skriftlig resultat fra gruppediskusjonene.

Som nevnt under pkt.3 var det forutsatt at prosessdeltagelsen skulle utvides med innspill fra næringsliv, lag og foreninger, ungdomsråd og enkeltpersoner. Alle var med andre ord velkomne med innspill til hva som må gjøres for å få til en mer attraktiv handels- og senterutvikling i Trysil.

Med denne bredt anlagte medvirkningsprosessen i Trysil i april og mai 2012 forventes det at resultatene vil avdekke noen viktige fokusområder som mange er opptatt av og ønsker å bidra til at det gjøres noe med. Det gjelder både på kort og lang sikt.

3. Faktagrunnlag

Noen hovedkonklusjoner og oppdateringer fra Handels- og senteranalyse for Trysil (2009)

Detaljhandelens dekningsgrad

Tabellen som følger viser dekningsgradsutviklingen for kommunene i Sør-Østerdalsregionen for årene 1997, 2003, 2005, 2006 og 2007.

Dekningsgradstallene framkommer ved at vi vurderer den faktiske omsetningen i kommunen i et bestemt år mot den mulige omsetningen basert på forbruk til detaljhandelskjøp fra innbyggerne, næringsliv og storhusholdninger i kommunen samme år.

Formelen for beregning av dekningsgrad (D) er:

$$D = \frac{\text{Faktisk detaljhandelsomsetning inkl.mva}}{\text{Omsetningspotensialet fra forbrukere, næringsliv og storhusholdninger}} \cdot 100$$

Er detaljhandelsomsetningen i kommunen 100 mill. kr inkl. mva. for et bestemt år, og omsetningspotensialet også 100 mill. kr., blir dekningsgraden 100. En dekningsgrad på 100 vil mao. si at omsetningen tilsvarer potensialet i kommunen. En dekningsgrad på 80 tilsier at det er 20% lavere omsetning enn det potensialet tilsier (og derved handelslekkasje). En dekningsgrad på 120 tilsier at det er en overdekning i detaljhandelsomsetningen på 20 %.

Trysil har en positiv utvikling på begynnelsen av 2000-tallet, men litt nedgang i 2007. Tallene indikerer at det tilføres mye kjøpekraft ved siden av det som kommer fra de fastboende, dvs. fra turismen. Det er til dels betydelig handelslekkasje i Åmot, Stor-Elvdal og Engerdal, mens Elverum trekker til seg omsetning fra et større omland.

Detaljhandelens dekningsgrad (eks. motorkjøretøyer og drivstoff) for kommunene i Sør-Østerdalsregionen

Kommune	1997	2003	2005	2006	2007
Elverum	120	119	121	121	124
Trysil	104	110	120	132	125
Åmot	91	88	87	85	86
Stor-Elvdal	77	79	78	85	85
Engerdal	61	59	62	60	59

NACE-standard

Fra 2008 endret Ssb inndelingen av bransjer i varehandelsstatistikken, for å få til en tilpassing til EU-standard. Det er grunnen til at vi ikke har kunnet oppjustere tall for dekningsgraden tilsvarende det som er gjort for det øvrige tallmaterialet. NIBR arbeider nå med å endre eget datagrunnlag, for å kunne gjøre tilsvarende dekningsgradsberegninger for senere år, beregninger som er sammenlignbare med beregningene for 2007 og tidligere.

Detaljhandelsomsetningen

Detaljhandelsomsetningen i Trysil hadde en positiv utvikling på begynnelsen av 2000-tallet, mens det i de siste årene (2009 til 2011) har vært en stagnerende utvikling. Justeres det for prisstigningen i perioden 2009 til 2011, er omsetningen disse årene omtrent på stedet hvil. Noe av dette skyldes finanskrisen høsten 2008. Den rammet stort sett hele handelsnæringen på slutten av året 2008 og hele 2009, mens det etter den tid har vært en positiv omsetningsutvikling for mange kommuner.

Detaljhandelsoms. i mill. kr. eks mva. i Trysil 2009 - 2011

År	Detaljhandelen totalt	Detaljhandelen eks. motorvogntjenester
2009	733	652
2010	740	653
2011	751	665

Kilde: Ssb's terminstatistikk for detaljhandelen

Kjøpesenteromsetningen

Kjøpesenterstatistikk for de enkelte fylkene kan hentes fra den årlige utgivelsen av Senterboken (Kjenn ditt marked AS). Her finnes i tillegg tall for utviklingen i de enkelte regionene i fylket. Tallene som gis for Hedmark fylke har en utvidet regioninndeling. Regionen benevnes Elverumregionen, og Våler kommune inngår i regionen i tillegg til de kommunene som inngår i Sør-Østerdalsregionen. Tabellen under gir tall for omsetning eks. mva. for kjøpesentrene (innsamlet fra hvert kjøpesenter) og senteromsetning pr. kvm. salgsareal.

Nøkkeltall for kjøpesenteromsetningen i Elverum-regionen 2005-2010

År	Antall sentre	Omsetning ekskl. mva. i mill kr.	Senteromsetning pr. kvm. salgsareal
2005	4	794	22614
2006	4	855	22823
2007	4	895	23891
2010	4	861	24385

Kjøpesenter er definert som ett bygg eller en samling bygg som er planlagt, utviklet, eid og drevet som en enhet. Salgsarealet skal være større enn 2499 kvm., og senteret skal inneholde minst fem ulike detaljhandelsenheter. De fire sentrene som hører til Elverum-regionen er Kremmertorget Kjøpesenter, Mart'n Senteret, Wahlsenteret og Trysilsenteret.

Antall sentre i perioden 2005-2010 har vært uendret (4). Vi ser at omsetningen har vært jevnt økende til og med 2007. Tallet for 2010 viser nedgang. Senteromsetningen pr. kvm. salgsareal har økt hele perioden.

Turismens betydning for handelen

Turismens betydning for detaljhandelen kan en til en viss grad vurdere ut fra Statistisk sentralbyrås månedsstatistikk for detaljhandelen (terminstatistikken med tall for 6 terminer i året). Omsetningen i turistsesongen i forhold til omsetningen i typiske ikke-turistbaserte måneder gir grunnlaget for det.

Vi har sett på situasjonen for Trysil kommune 2007 og 2011 for detaljhandelen eks. motorvogn tjenester. Det er tatt med tall for tre terminer: mars/april-juli/august-september/oktober.

Detaljhandelsomsetningen i mill kr. ekskl. motorvogn tjenester fordelt på månedsterminer 2009 og 2011

Kommune	Mars/april 2011(2009)	Juli/august 2011(2009)	Sept/okt 2011(2009)
Trysil	122 (116)	109 (108)	107 (101)

Kilde:Ssb

Tabellen i Vedlegg 1 gir også tall for omsetningen gjennom året for bransjehovedgruppene. Dvs. at en også kan få informasjon om sesongsvingninger i omsetningen for hovedvaregruppene i detaljhandelen.

Tallene viser at Trysil kommune har en forholdsvis jevn omsetningsfordeling over året. Det betyr at turistomsetningen betyr mer i lengre perioder av året i Trysil enn det som er vanlig i andre kommuner. Den klart svakeste terminen omsetningsmessig er mai/juni 2011 med 90 mill kr. Det ser ut til å være den perioden der turismen legger igjen minst i detaljhandelen i Trysil.

Beregninger som rapporten fra 2009 bygde på, kan tyde på at turismen står for 110 - 130 mill kr. i omsetning innen handelen i Trysil. Planene om en utvikling i Trysil med utbygging av antall turistsenger fra ca. 24000 i 2012 til ca. 38000 vil gi rom for ytterligere vekst i detaljhandelen i kommunen. utfordringen ligger i å utnytte dette potensialet på best mulig måte.

Forbrukerundersøkelsen

Konklusjonene fra forbrukerundersøkelsen som ble gjennomført i november 2008 viser at det er en del handelslekkasje fra mange bransjer i Trysil. Ikke overraskende er det spesielt Elverum som trekker kunder fra kommunen. Det er særlig klesbransjen som opplever handelslekkasje. Viktigst for valg av innkjøpssted for spesialvarehandelen er pris, og tilgang til kjøpesenter. 79 % oppgir at sist gang de handlet utenfor kommunen var i forbindelse med andre gjøremål (ferie, besøk hos familie, legebesøk og reise i forbindelse med jobb/skole). På spørsmål om hvilke butikkvarer som savnes mest i Trysil er det tydelig at det ønskes et bedre tilbud på klær/sko. Av tjenester som savnes nevnes oftest høyere utdanning (24 %) og omsorgstjenester (20 %). På et åpent spørsmål om "andre kommentarer til kommunens handelstilbud" ble det nevnt "rimeligere butikker", "flere klesbutikker", "større variasjon i butikker og vareutvalg" og "utvidet åpningstid sør i bygda".

Kjøpekraftsutvikling

En gjennomgang av faktorer som innvirker på kjøpekraftsgrunnlaget i Trysil viser både positive og negative trekk mht. kjøpekraftsutvikling. En forventet befolkningsstagnasjon fram til 2020, sammen med et inntektsnivå godt under både lands- og fylkestallene, er ikke heldig. En generell forventning om vekst i detaljhandelsomsetningen i Norge er positivt. Turismen viser seg å bety mye for handelsutviklingen i Trysil, og representerer også et positivt trekk i dette utviklingsbildet.

Hovedkonklusjoner

Det har vært en god vekst i handelen i Trysil fram til 2009. Etter 2009 har det vært en stagnasjon. Det er noen negative kjøpekraftsindikatorer, som befolkningsutvikling, inntektsnivå, og i perioder en noe høy arbeidsledighet. Det er også en del handelslekkasje fra innbyggerne i Trysil,

spesielt til Elverum. Vi konstaterer i positiv retning at turistnæringen har stor betydning for omsetningen innen handelsnæringen i Trysil.

4. En visjon, en helhetstanke og rammebetingelser

Faktagrunnlaget, kommunens mål og visjoner, og rammebetingelser gjennom bestemmelser i kommunale og fylkeskommunale planer, er sammen med medvirkningsprosessen med i grunnlaget for å utvikle sentrene og handelen i Trysil.

I Trysil kommunes kommuneplan, langsiktig del 2009-2020, understrekes ønsket om å være i forkant på flere områder. En visjon, sies det videre, skal gi retning, inspirere, legitimere handlinger og møte framtidige utfordringer. Skal Trysils slagord ”Stavtaket foran” ha gyldighet kreves derfor en offensiv satsing i kommunens senterutvikling både på kort og lang sikt.

Vi har sett at handelsutviklingen har stagnert de senere årene, at det er en god del handelslekkasje fra kommunen, og at kjøpekraftsgrunnlaget fra innbyggerne ikke kan forventes å øke så mye i de nærmeste årene. På plussiden er den posisjonen kommunen har som en ledende turistkommune i Norge. Det gir et godt tilskudd til den lokale handelen, og turismen er helt klart et aktivum i videreutviklingen av sentrumstilbudene i Trysil.

Som nevnt i innledningskapitlet er Trysil sentrum i fokus sammen med en komplementær satsing på Mosanden Næringspark. Kommunens overordnede mål er å utvikle gode helhetsløsninger for handels- og senterutvikling i Trysil, og ha fokus på hvordan en kan få størst mulig verdiskapning ut av den handelen som foregår i Trysil, og hvilke tiltak som kan muliggjøre dette. Et attraktivt kommunesenter, sammen med komplementære tilbud på Mosanden, god infrastruktur for hotell- og hytteturisme og levedyktige grendesentra kan oppfylle kommunens overordnede mål. Det krever en strategi som både er handlingsrettet og resultatorientert.

Rammebetingelser i kommunale og fylkeskommunale planer

En handlingsplan og en gjennomføringsfase må som nevnt i innledningskapitlet forholde seg til gjeldene planer og retningslinjer for senterutvikling (Kommuneplan, langsiktig del 2009 – 2020). For kommunesenteret Innbygda (pkt 5.2) står det som nevnt at ”Innbygda sentrum skal videreutvikles og styrkes som kommunesenter gjennom å være sentrum for dagligvare- og detaljhandel, offentlige servicefunksjoner, kultur, og som bosted for både fastboende og tilreisende. Det skal ikke etableres kjøpesentra utenfor ”indre sone” ”.

Blant en rekke tiltak under pkt. 5.2 nevnes boligutvikling, effektive og miljøriktige trafikkkløsnings i sentrum og mellom sentrum og turistområdene, sterkere integrasjon mellom sentrum og turisområdene og samling av viktige sentrumsfunksjoner i ”indre sone”.

Om Mosanden uttales at området skal videreutvikles i henhold til gjeldende reguleringsplan, dvs. for lett industri, forretninger for plasskrevende varer, kontorlokalteter og verksteder.

På Turistsenteret kan det, slik vi har sitert det i innledningskapitlet, legges til rette for handelstilbud som er direkte knyttet til områdets funksjon som velkomstsenter og knutepunkt for Trysilfjellet sør, eksempelvis dagligvaretilbud og sportsartikler.

Grendene i Trysil omtales i pkt. 5.3, og målet er at hovedlinjene i bosettingsmønsteret med utgangspunkt i grendesentrene Jordet, Nybergsund, Plassen, Østby, Ljørdalen, Tørberget og Søre Osen skal opprettholdes. Blant tiltak for å få til det nevnes behovet for å styrke stedene som bo- og oppvekststed, en god og effektiv bolig- og hyttepolitikk, integrering i Trysils utvikling som helårlig reisemål, tiltak som fremmer grendenes tilgjengelighet og grendeutvalgenes rolle og funksjon i forhold til kommunen.

I Reguleringsbestemmelsene for Trysil sentrum (6/3-2006) gis en detaljert utforming av krav til sentrumsutvikling mht. offentlige formål, forretninger, kontorer, bevertningssteder, verneverdige områder og bygninger m.m.

Reguleringsplanen for Mosanden Næringspark (12/8-2008) gir bestemmelser for bl.a kombinerte formål (Plan- og byningsloven, § 25, 2. ledd). Her fremgår det at det i området er tillatt forretninger for plasskrevende varer, samt verksteder for motokjøretøyer, landbruksmaskiner, trelast, andre større byggevarer og lignende, kontorer, garasjebygg, samt lett industri. Dagligvarehandel, klesforretninger og lignende tillates ikke.

Veilederen for senterstruktur, varehandel og service i Hedmark (2007) gir også noen føringer for en ønsket utvikling i kommunenes tettsteder. Veilederens hovedbudskap er at handels- og servicetilbudene, deriblant nye kjøpesentra, bør lokaliseres til sentrumsområdet i byer og tettsteder for å styrke eksisterende sentra. Tilgjengelighetsaspektet fremheves som sentralt, bl. a. strategiske lokaliseringvalg i forhold til trafikknutepunkt.

Under punkt 2.4 Varehandel og service (service = offentlig/privat tjenesteyting, kultur-/fritidstilbud) nevnes at varehandel og service som skal dekke hele kommunen bør samles i kommunesenteret. Det påpekes også at kommunene bør definere grensene for sentrumsområdet i sine byer og tettsteder.

Kjøpesenterstoppen går tilbake til perioden 1999 - 2004, og fikk i 2008 fornyet innhold, dvs. at Miljøverndepartementet innførte strengere regler for kjøpesentre. Kjøpesentrene skal fortrinnsvis lokaliseres nær kollektivknutepunktene og sentralt i byene. Ønsket er å bidra til effektiv arealbruk og miljøvennlige transportvalg, og i et langsiktig perspektiv begrense klimautslippene.

Knutepunktsutvikling vil sikkert bli et mye benyttet begrep framover, også i bolig-, by- og tettstedsutvikling. Det vil dreie seg om å utvikle gode trafikknutepunkt som fremmer det å reise kollektivt, skape en god koordinering mellom offentlige transportmidler, og korte gangavstander der det er mulig.

Både kommunale, fylkeskommunale og statlige rammebetingelser vil være retningsgivende og avgjørende for hvordan en kan tilrettelegg for handels- og senterutviklingen i Trysil. Det gis en del restriksjoner, men samtidig gir rammebetingelsene utfordringer som krever visjoner, helhetsperspektiv og en offensiv og framtidsrettet satsing. For Trysil betyr det også å være offensiv i forhold til tiltak og gjennomføringsmuligheter. Det er i den sammenheng vi har valgt en bred involvering i forhold til handels- og senterutvikling, gjennom en medvirkningsprosess som involverer sentrale interessegrupper.

5. Medvirkningsprosess – opplegg og gjennomføring

Etter det innledende møtet i Trysil i februar 2012 (omtalt i kapittel 2), og det forberedende arbeidet til seminaret, ble seminaret med tema Handels- og senterutvikling i Trysil gjennomført 17. april 2012. I alt ca. 30 personer var med på seminaret, valgt ut på en slik måte at flest mulige interessegrupper var med. Det ble lagt mye arbeid i å få en bred representativitet, og i tillegg til seminardeltagerne ble som nevnt lag, foreninger, ungdomsråd og enkeltpersoner oppfordret til å komme med innspill.

Interesseområder/interessegrupper en vanligvis har i tankene i forhold til bredt anlagte medvirkningsprosesser i kommuner er bl.a.:

- Sentrumsaktører inkl. gårdeiere
- Representanter for næringsområder utenom sentrum
- Spredtbygde områder og småsentra
- Turistnæringen
- Hytteieierne
- Handelsnæringen
- Kultursektoren inkl. idrett
- Annen privat tjenesteyting
- Annen offentlig tjenesteyting
- Landbruksaktører
- Industrivirksomhet
- Kommunikasjonssektoren
- Representanter for annen kommunal infrastruktur
- Regionale interesser
- Miljøvern
- Estetikk
- Lokalhistoriske representanter
- Befolkningsgrupper (unge, eldre, funksjonshemmede, m.fl.)
- Representanter for fremtidsscenarioer
- Uspesifisert (ressurspersoner, lokale og eksterne)

I Trysil ble de fleste av disse interesseområdene representert i prosessen. Deltagerne på seminaret diskuterte 5 hovedtema innen handels- og senterutvikling i Trysil. Innledningsvis ble det stilt et kort spørsmål som ble besvart individuelt i løpet av de første 5 minuttene. Det er viktig at Trysil synliggjøres for omverdenen, og spørsmålet var hvilke 3 fortrinn den enkelte ser at Trysil har i dag. Det var ønskelig at deltagerne var mer konkrete enn ”vakker natur”, ”gode turistmuligheter”, osv..

Deltagerne var inndelt i 5 tverrfaglig sammensatte grupper, med en gruppeleder med ansvar for oppfølging/referat sammen med en sekretær tilknyttet hver gruppe. Etter diskusjonsrunden med de 5 hovedtemaene besvarte gruppene avslutningsvis et spørsmål om 3 viktige tiltak som de mener er sentrale for å få fart på Trysils handels- og senterutvikling, der gjerne ett av de tre tiltakene skulle være grensesprengende/nytenkende/uten om det vanlige....

Med en målsetting om et sterkt kommunesenter, med god tilgjengelighet og gode tilbud, forutsettes det at en har en bred tilnærming til utviklingsmuligheter. Det ble derfor også gitt noen stikkord som momentliste til diskusjonen.

Startspørsmål før gruppearbeidet var følgende (individuelle svar, 5 min):

Nevn tre fortrinn som gjør Trysil til en attraktiv kommune for fastboende og turister? (helst mer konkret enn ”vakker natur”, ”gode turistmuligheter”, osv..)

Spørreskjema til de 5 gruppene

Diskuter og kom med forslag til:

1. Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?
Hva må gjøre på kort sikt?
Hva må gjøres på lang sikt?
2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?
3. Hva må gjøres for å styrke infrastruktur og service for turister og hytteeiere?
4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?
5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/nytenkende

Momentliste til de aktuelle spørsmålene, med hovedvekt på kommunesenteret:

Kvaliteter/fortrinn
Fysisk utforming av kommunesenteret
Historikk/gjenkjennbarhet
Særpreget/estetikk
Lokal kultur og kulturarv
Turister/hytteeieres bruk av sentrum
Tilrettelegging for turisme og hytteeiere i deres egne områder
Manglende sentertilbud (offentlige og private)
Sentrumsfunksjoner med forbedringspotensial
Regionale utfordringer for kommunesenteret
Attraktive sentrumsområder med utviklingsmuligheter
Attraktive sentrumsfunksjoner med utviklingsmuligheter
Attraktive samlokaliseringmuligheter
Tilgjengelighet og parkering
Markedsføring
Omdømmebygging
Hva skaper liv og røre i sentrumsområdet?
Samhandling mellom viktige aktører, organisatoriske grep
Samarbeidmuligheter mellom Innbygda og Mosanden

Andre tema knyttet til sentrumsutvikling

Kommunesenterets framtid, den grensesprengende tanken..

Grendesentrenes tiltak i egen regi

6. Resultater fra medvirkningsprosessen

Som grunnlag for en analyse av svarene fra medvirkningsprosessen har vi svarene på spørsmålet om Trysils fortrinn (individuelle svar), og svarene fra gruppearbeidene innsendt fra gruppeleder og referent etter seminardagen.

I tillegg baserer vi oss på innspill fra følgende lag, foreninger og enkeltpersoner:

Innspill fra Trysil sentrumsforening/områdegruppe sentrum
 Innspill fra Mosanden Næringsforening
 Innspill fra Grendeutvalgene
 Innspill fra Ungdomsrådet i Trysil
 Innspill fra Kvinnenettverket i næringslivet i Trysil
 Innspill fra enkeltpersoner

Vi gir her en bred presentasjon av svarene, med kommentarer og konklusjoner etter alle hovedpunktene. I vedlegg 4 er svarene tatt med slik de ble sendt inn fra de enkelte bidragsyterne.

6.1 Nevn tre fortrinn som gjør Trysil til en attraktiv kommune for fastboende og turister

En godt organisert turistdestinasjon
 Trysilfjellet med dets mangfoldige service- og aktivitetstilbud
 Gode fiskemuligheter i elva og vannene i kommunen

Skikjøringen er ekstremt bra. Det er det beste fritidstilbudet jeg kan tenke meg
 Like lokalsamfunn som gjør at du lett kommer i kontakt med alle typer mennesker
 Det er et stort utviklingspotensiale i Trysil på mange områder. Skjer nye ting for både fastboende og turister

Ligger et utviklingspotensiale i Trysil, bare vi tar tak
 Fjellet

Nærhet til natur/ski
 Kjennskap og trygghet
 Vi har det vi trenger i naturen, og det er ikke langt til Oslo

Fjellet, golf, kulturtilbud
 Nærhet til større ”byer”, Elverum, Hamar, Oslo
 Gode oppvekstmiljøer

Utviklingspotensialet
 Trygg kommune, sammenlignet med større byer og tettsteder
 Lett tilgjengelighet

Folk som bor her er lette å møte og få kontakt med (eks. servicenæringer)
 Potensiale til et tydelig senter
 Tilgang til elven, lett å finne

Fastboende: trygg oppvekst for barn og ungdom
 Lavere etableringskostnader enn i større tettsteder
Turister: Norges største og beste alpinanlegg
 Gode friluftaktiviteter, vann, fiske, fottur, golf, mv.

Trygge og gode oppvekstmuligheter for barn
 Ubegrenset tilgang til natur- og friluftsliv
 Landets største alpinanlegg med stabile snøforhold

Fredfullt sted, med mange muligheter til å bruke naturen

Trysil er kjent, etter lang tid som turistkommune
 Sentral beliggenhet på Østlandet
 Stort tilbud på overnattingsmuligheter, skibakker, skiheiser

Trysilfjellet med alle skimulighetene
 Oversiktlig med tanke på oppvekstmiljø
 Relativt kort med tanke på avstand i forhold til å komme ut i verden (Gardermoen i relativt nærhet)

Trygt samfunn, lite kriminalitet
 Friluftsmuligheter, nærhet natur
 Kulturtilbud

Mange aktivitetsmuligheter innen kultur, sport, friluftsliv
 Godt sted å oppdra barn (trygt sted med mange aktiviteter)
 Lett tilgjengelig for turister. Kort vei til Stockholm, Göteborg, Oslo og Gardermoen airport

Gode muligheter for å etablere virksomheter i/nær sentrum
 Gode skoler, inkludert kulturskole
 Oversiktlig i forhold til barns oppvekst
 Tilrettelagt for utrolig mange fritidsaktiviteter

Nærhet til Sverige
 Kort vei til flere større byer
 Mulighet for næringsutvikling, hvis det legges til rette for det!

Mange muligheter for barn og voksne innen kultur og idrett
 Trygghet og kjente miljøer
 Natur med vann og skog, mye fritidsaktiviteter innen dette
 Gode muligheter i arbeidsmarkedet

God plass! Trysil er stor i utstrekning. Dette er et fortrinn som ikke er utnyttet godt nok, men som både fastboende og turister verdsetter
 Til distriktskommune å være så er det offentlige tjenestetilbudet meget bra. Barne- og ungdomsskole er bra, legedekningen er , barnehager, osv.

Gode muligheter for friluftaktiviteter, men dette kan utnyttes bedre. Spesielt i sammenheng med idrettsturismen

Spennende arbeidsplasser

Tilrettelagte aktiviteter i naturen

De sosiale mulighetene: nettverk, møteplasser for foreldre, trening, restaurant/kafèmuligheter, etc.

Norges største alpindestinasjon

Internasjonal profil

Utviklingspotensialet

Fastboende: Bra tilbud idrettsliv og kultur

Trygge oppvekstvilkår

Godt utvalg i servicefunksjoner og handel

Turister: Alpinanlegg

Varierte hyttetilbud, både for leie og kjøp

Allsidige aktivitetstilbud

Flotte muligheter for jakt, fiske og friluftsliv. Mye natur

Bosituasjonen, og boligmuligheter i og i nærheten av sentrum og grendesentra

I en litt "næringsfattig" kommune burde det være muligheter for gründervirksomhet

Gode kvalitetsmessige menneskeressurser

En "kulturbygd" med forfattere, sang og musikk

Gode referanser gjennom idrettsprestasjoner. Anita, Johan, Halvor + Sundet, og mange flere

Nærhet til Oslo/Akershus

Det nye Spahotellet i Fageråsen

Nypreparerte langrennsløyper

Trysilfjellet, muligheter for morsomme aktiviteter og et attraktivt uteliv under høysesongen

Attraktivt friluftsliv med mange muligheter for jakt og fiske, samt andre friluftaktiviteter

Mange aktiviteter for barn og unge i form av idrettslag og foreninger

Et fantastisk utbygd skianlegg!

Stabilt vintervær

Mange tilbud både innen kultur og idrett

Sentralt i forhold til Gardermoen og Oslo

Gode oppvekstvilkår for barn og unge

Mange muligheter for en som ønsker å skape noe

Kommentarer og konklusjoner:

Svarene fra spørgerunden om hva som gjør Trysil til en attraktiv kommune for fastboende og turister gir mange positive signaler om Trysils kvaliteter. Svarene kan grupperes i 6 kategorier: Natur og friluftsliv, Bo- og oppvekstvilkår, Kultur og andre servicetilbud, Beliggenhet, Arbeids- og etableringsmuligheter, Andre forhold.

Natur og friluftsliv

Over halvparten av deltagerne på seminaret peker på ”Gode og allsidige sports-, friluftsliv- og fritidsaktiviteter” som et viktig fortrinn. Dernest følger ”Skiforhold, alpinanlegg og overnattingsmuligheter”. Andre fortrinn som nevnes er ”Trysilfjellets muligheter”, ”Naturen”, ”Mulighetene for jakt og fiske”, ”Tilgang til elv, vann og skog”, ”Stabilt vintervær og stabile snøforhold”, ”Spahotellet på Fageråsen” og ”Varierende og gode hyttetilbud (kjøp/leie)”.

Bo- og oppvekstvilkår

En gjengangere under dette punktet er: ”Gode og trygge oppvekstvilkår”. Mange nevner også ”Kjennskap/trygghet/kjente miljøer” og ”Lett å komme i kontakt med mennesker lokalt” som klare fortrinn. Andre fortrinn som nevnes er ”Sosiale muligheter (nettverk, møteplasser m.m.)”, ”God bosituasjon”

Kultur- og andre servicetilbud

Her nevnes ”Kulturtilbud/skoler” flest ganger. Andre fortrinn er ”Offentlige tjenestetilbud”, ”Mange aktiviteter for barn og unge”, ”Godt utvalg service/handel”, ”Trysil – en kulturbygd (litteratur, sang, musikk)”.

Beliggenhet

Oftest nevnes ”Sentral beliggenhet i forhold til større byer og flyplass”. Andre fortrinn er ”God plass”, ”Potensiale til et tydelig senter”, ”Nærhet til Sverige”, ”Fredfullt sted”.

Arbeids- og etableringsmuligheter

Flere forhold nevnes uten at noen er mer fremtredende enn andre. Flest ganger nevnes ”Utviklingspotensialet generelt”. ”Gode etableringsmuligheter”, ”Internasjonal profil”, ”Lave etableringskostnader”, ”Gode muligheter i arbeidsmarkedet”, ”Muligheter for næringsutvikling for den som ønsker å skape noe (gründere, m.fl.)”

Annet

”Trysil er blitt et kjent sted etter lang tid som turistkommune”, ”Gode menneskelige ressurser”, ”Gode referanser innen idrettsprestasjoner”

Kommentar:

Med fortrinn menes områder der Trysil har kvaliteter, kompetanse eller naturgitte forutsetninger som gir grunnlag for utvikling. Svarene gir mange positive signaler, og må være et godt utgangspunkt for videreutvikling. Ikke overraskende er de naturgitte forutsetningene som dominerer, og med dem utviklingen innen friluftsliv og turisme. Nærheten til større byer og flyplass verdsettes også høyt. Det samme gjør også kulturtilbud og en del andre servicetilbud, Vi legger også merke til den tydelige vektleggingen av trygghet og gode oppvekstvilkår, og svarene viser også at en er bevisst Trysils posisjon som turistkommune med både et internasjonalt og nasjonalt nedslagsfelt.

Vi merker oss også at ikke en eneste deltager nevner eksplisitt kommunesenteret Innbygda som et fortrinn, dvs. som møteplass, handelssted, sted med historiske og bygningsmessige kvaliteter, sosial arena, m.m. Det er et tankekors, og bringer oss over til hva som kan gjøre på kort og lang sikt for å styrke Innbygda som senter for handel og service.

6.2 Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?

Grunnlaget er her alle innkomne svar, dvs. både fra gruppearbeidene (5 grupper) og fra lag, foreninger, enkeltpersoner, m.fl. . Med tanke på at svarende skal gi grunnlag for viderearbeid og konkretisering av tiltak i en handlingsplan, gis først en helhetlig presentasjon av alle svarene, deretter en samlet vurdering og kommentar.

Hva må gjøres på kort sikt?

Åpningstider – tilpasses også turistene. Enhetlige åpningstider

Kompetanseøkning – felles forståelse for hvordan en kan øke inntjeningen?

Slutt å skylde på andre - dra i felles retning!

Dagens drivere må benytte seg av de ekstra tilbudene som organiseres, som for eksempel Trysilsmellen

Møteplasser / lekeplasser i sentrum

Utvikling av Løkjasvingen/Løkjavegen - prosessen er i gang

Hva med å synliggjøre innfarten til sentrum bedre? Kan en åpne opp innfarten og med fjerning av vegetasjon for vise hva vi har her i Trysil?

Kan en gjøre mer ut av de ulike høytidene ved vimpler, vindusutstillinger m.m.?

Skape møteplasser og sosiale happenings i Innbygda

Ta kontakt med sesongansatte for å invitere til etablering, orientere om barnehagesøknad osv.

– lage en ”Kom til Trysil perm ” – eksempel fra Løten

Serveringssteder – åpning på kveldstid!

Aktiviteter for våre sesongansatte – vise hva som finnes av tilbud (en kommunal oppgave?) – hvorfor er Trysils tilbud en godt bevart hemmelighet?

Gruppen definerte Innbygda i denne sammenheng til å være sentrum indre sone på østsida, pluss Kiwi, Trysil-Knut og Byggmix på vestsida

Synliggjøre et en kommer til sentrum ved avkjøringa fra F.v. 26, som gjør en

oppmerksom på at du kommer til et sentrum, og at du får lyst til å besøke sentrum

Bedre skilting også ved Kilenkrysset

Generelt bedre skilting i innfarten til sentrum, og mer tiltalende skilt som gir inntrykk av å bli ønsket velkommen

Hva skjer med Bøes?

Skatepark på Prestegardsjordet – vil bli en møteplass for ungdom

Tilpasse åpningstidene i sentrum til turistenes behov

Markedsføre sentrum og forlengete åpningstider til utenbygds, for eksempel i Aftenposten

Flere arrangementer i sentrum, for å trekke folk

Bedre internbusstilbud mellom fjellet og sentrum, f.eks elbuss som går kontinuerlig i perioder

Første inntrykket er utrolig viktig.

Sentrum avfart ikke godt synlig.

Sentrum må markeres bedre.

Redusert hastighet i krysset.

Ta bort busker og kratt gjør innfarten triveligere.

Forskjønning av sentrum klipp plener, blomsterkasser. osv.

Dette behøver ikke koste mye penger. Sommerjobb for ungdom.

Blomsterkasser.

Noen felles retningslinjer hadde kanskje vært bra, kan kommunen ta føringen.

Mystery shopper kan bidra til kvalitetshøyning i butikker.

Få fylt opp de tomme lokalene i sentrum med strategisk virksomhet som vil trekke folk – ”serverdigheter”

Markedsføring av sentrum og skilting til sentrum

Gode tanker må omsettes i handling!

Vi ønsker blant annet at det børstes støv av Snøhettarapporten, framtidvisjonene fra unge arkitektstudenter og mange av konklusjonene i sentrumsutviklingsprosjektet. Her finnes mange gode innspill som raskt kan omgjøres i handling.

Mange av våre medlemmer er opptatt av forutsigbarhet og at vedtatte planer overholdes. Vi kan ikke fortsette å bygge et sentrum basert på dispensasjoner. Dette betyr klare planer som signaliserer en felles overordnet retning og reguleringsforskrifter og detaljplaner som en konsekvens av dette. Denne forutsigbarheten tror vi vil bidra til økt investeringslyst og økt tro på fremtiden. For å lykkes med dette må ulike aktører spille på lag slik at planene forankres bredt gjennom involvering i prosessene som iverksettes.

Det er et klart ønske om at det så raskt som mulig settes fokus på mer ryddighet, forskjønning og vedlikehold i sentrum. Dette kan dreie seg om ryddig av villnis og kratt, vedlikehold av grøntareal, trafikkøyer med mer for å gi sentrum en ansiktsløfting. Her må selvsagt alle ta et ansvar, men kommunen kan selv være med å legge lista på egne arealer/fellesarealer samt i sterkere grad gi pålegg til grunneiere som ikke i tilstrekkelig grad følger opp.

For å gjøre sentrum mer synlig og tilgjengelig er det behov for mer skilting inn til sentrum både fra nord og sør samt i sentrum for å vise at sentrum består av mer enn Trysilssenteret. Skiltingen må ha en ensartet profil og gjerne være knyttet opp mot profiler som allerede er etablert innenfor reiselivet. I sterkere grad må også skilting og informasjon synliggjøre sentrum mer overfor gjestene i fjellet. Dette kan f.eks. skje via TV-kanalen fjellet, informasjonstavler i fjellet, magasiner med mer.

Sentrums ulike næringsdrivende må oftere sørge for felles annonsering av sentrums ulike tilbud. For å synliggjøre vårt totale handelstilbud bør også samhandling med Mosanden og næringsdrivende der forsterkes. Dette kan på sikt bidra til mindre handelslekkasje og grunnlag for nyetableringer.

Det må lages flere anledninger til å besøke sentrum. Is på Fladhagenjordet, sykkeløp og andre arrangementer er gode eksempler på tiltak som trekker folk, men dette må skje oftere og i en mer samordnet form.

Fra sentrumsforeningens side er det også en drøm om på ny å fylle opp tomme lokaler, inkludert gjenåpning av Bøes, men dette krever at mange av tiltakene overfor gjennomføres for å gi oss alle en større motivasjon til videre satsing. Vi kan hvis vi vil!

Vi har stor tro på at området mellom Storvegen og flomvollen skal utgjøre sentrums framtidige handelsareal. Dette krever en kraftig oppdatering av Løkjasvingen. I dag er det knapt nok gatelys i dette området og infrastruktur i form av vann/kloakk er utdatert. Dette må snarest settes opp på tiltakslista over ting som skal utbedres.

Som et lite apropos ble det også sagt som et hjertesukk at sentrum ville framstå tydeligere om man bygde en le-vegg ut mot Riksvei 26 på Mosanden for å skjule alt rotet i dette området. Den tidligere nevnte forskjønningen må også gjelde for dette området.

Skilting og siktrydding langs innfartsveier.

Samordning av åpningstider, utvidet i turistsesongen

Sette fokus på kundene. Kunden i fokus. «Selge seg og hverandre»

Kommunen tar en henvendelse til eierne av ledige lokaler med tanke på «nytt liv»

Holde stø kurs mht hva som skal være på Mosanden og hva som bør være i sentrum. Skilting og et eller annet blikkfang som gir positive og pirrende assosiasjoner ved innkjøring til sentrum. Parkmessig opparbeiding av dette området. Rydding av vegetasjon for å få innsikt til sentrum.

Fokus på innfallsport til sentrum fra nord og sør f.eks flytting av Statoilstasjon i nord og verksted/dekk-virksomhet i sør til Mosanden.

Utvikle sentrum med et sterkere fokus på aktiviteter og møteplasser langs elva.

Etablere spennende gangforbindelse mellom P-plass ved Trysilsenteret og Løkjavegen (ny aktivitet på Fladhagen, belysning, beplantning, nytt gate-/fortausbelegg, mer aktiviteter Fladhagenparken etc.)

Reetablere Løkjasvingen som handelsgate med div. småbutikker og kafeer (nytt liv i Slakteriet).

Utvidede åpningstider

Kampanjer/ «gale dager», litt som Mosanden - Dagen

Viktig at åpningstidene på butikkene i sentrum koordineres

Bør være sted som har matservering utover kvelden

Bør også være utsted i sentrum

Ønskelig med bredere utvalg av butikker eks. klesbutikker

Et senter sør i bygda? Noen av butikkene der gå sammen om ”overbygg” + parkering.

Utfordringer: Sentrum er langstrakt og usynlig for turistene

Flere personer må bo og oppholde seg i sentrum. Dette kan skje ved:

Fylle tomme lokaler

En sterkere integrasjon mellom sentrum og Trysilfjellet gjennom bedre kommunikasjon. Enten ved bygging av en gondol, bedre tilrettelagt busstilbud, gang og sykkelveger mot sentrum (fra Turistsenteret, Idrettsplassen, Nybergsund og Buflogrenda) Tilgjengelighet er helt avgjørende.

At det tilrettelegges slik at flere bor i sentrum. Arealet ved flomvollen kan frigjøres

Økt aktivitet – flere kulturelle og kommersielle aktiviteter må skapes og ulike møteplasser / lekeplasser må etableres Gamleskula kan brukes mer aktivt

Bedre skilting; synliggjøre avkjøring til sentrum og skilting av gang- og sykkelstier fra Turistsenteret og ned til sentrum

Forskjønne sentrum

Dekkforhandler og bensinstasjon må flyttes

Etablere ei trivelig gågate i Løkjasvingen

Gjøre avkjøringen til sentrum innbydende

Tre spørsmål:

Trafikale utfordringer finnes de?

Er det behov for mer enn rundkjøring, akselerasjonsfelt på Rv. 26 og flere p-plasser?

Behov for ny adkomst fra sør?

Hvorfor er det så vanskelig å få til noe i Trysil?

Kommentarer og konklusjoner:

De er stor bredde i forslagene til tiltak for å styrke Innbygda som senter for handel og service. Noen av tiltakene kan lett iverksettes, andre kan være mer krevende. Svarene på hva som kan gjøres på kort sikt kan samles i noen hovedgrupper: Stedstiltak, Arrangement og markedsføring, Butikker og sysselsetting i næringen, Samarbeidstiltak og holdningsskapende arbeid, Infrastrukturtiltak, Kommunale tiltak.

Stedstiltak

To tiltak går igjen i svarene: ”Synliggjøring av innfarten til sentrum bedre” og ”Bedre skilting både fra syd og nord”. Blant en lang rekke andre forslag kan nevnes: ”Et ønsker-velkommen-skilt”, ”Fulle opp tomme lokaler i sentrum, gjerne med ”severdigheter” som trekker folk”, ”En samordning av tiltak i forhold til gårdeiere med ledige lokaler”, ”Tilrettelegge for møteplasser for sosiale hendelser”, ”Sterkere fokus på arrangementer og møteplasser i sentrum”, ”Noen felles retningslinjer for sentrum”, ”Omlokalisering av enkelte sentrumsbransjer (bensin, verksted)”, ”Utsted i sentrum”, ”Kreativitet i forhold til at sentrum er langstrakt og usynlig”, ”Skatepark for ungdom på Prestegårdsjordet”, ”Snøhetta- rapporten – bruk innspillene!”, ”Gangforbindelse P-plass ved Trysilcenteret og Løkjavegen”, ”Reetablere Løkjasvingen som handlegate”, ”Gågate Løkjasvingen”

Arrangement og markedsføring

Flere nevner ”Bedre markedsføring av sentrum og sentrumstilbudene”. Andre innspill er: ”Lag en Kom til Trysil – perm”, ”Synliggjør tilbudene bedre overfor turister og andre”, ”Egen informasjon overfor turistene som synliggjør sentrum på en god måte”. Blant arrangementer som kan bidra til økt fokus på sentrum nevnes ”Trysilsmellen”, ”Høytidene, gjør mer ut av det (utstillinger m.m.)”, ”Is på Fladhaugenjordet”, ”Sykkelløp”, ”Kampanjer/”Gale dager””, ”Flere kulturelle og kommersielle aktiviteter”

Butikkene og sysselsetting i næringen

”Åpningstider: koordinering, hensyn til turister/turistsesong”, ”Bedre klesbutikker”, ”Gjenåpning av Bøes”, ”Mystery-shopper kan gi bedre kvalitet i butikker”, ”Serveringssted åpent om kvelden”. For å styrke sysselsettingen i næringen nevnes ”Sesongarbeidere inviteres til etablerer-informasjon” og ”Igangsette aktiviteter for sesongansatte, blant annet informere om hva som finnes av tilbud”.

Samarbeidstiltak og holdningsskapende arbeid

”Sentrumsaktørens samhandling med Mosandens næringsdrivende må forsterkes”, ”Stø kurs med hva som skal være i sentrum og hva som skal være på Mosanden”, ”Viktig med felles forståelse av hvordan en kan øke inntjeningen”, ”Initiativ som får sentrumsaktørene til å dra i felles retning”, ”Mer handlingsorientert”

Infrastrukturtiltak

Flere har nevnt ønsket om rydding/forskjøning ved innfarten til sentrum og i sentrum. Blant innspillene kan nevnes: ”Bedre tilgjengelighet og kommunikasjon sentrum – fjellet (for eksempel internbuss som går kontinuerlig i sesongen)”, ”Ta bort busker og kratt ved innfartsveiene”, ”Forskjønn og rydd sentrum (plener, blomster, grøntarealer, trafikkøyer)”, ”Forskjønne på Mosanden mot Riksveg 26”, ”Redusert hastighet, Krysset”, ”Området mellom Storvegen og Flomvollen har potensiale som fremtidig handelsområde”, ”Tilrettelegge for økt bosetting i sentrum”.

Kommunale tiltak

Mange av medlemmene i Sentrumsforeningen er opptatt av forutsigbarhet og at vedtatte planer overholdes. Andre kommentarer er ”Planer må ha felles overordnede retningslinjer, og detaljplaner som en konsekvens av dette”, ”Forutsigbarhet bidrar til investeringslyst og økt tro på fremtiden”, ”Ulike aktører må spille på lag, slik at planene forankres bredt gjennom involvering i prosessene som iverksettes”.

Kommentar:

Innen alle hovedgruppene (Stedstiltak, Arrangement og markedsføring, Butikker og sysselsetting i næringen, Samarbeidstiltak og holdningsskapende arbeid, Infrastrukturtiltak, Kommunale tiltak) er det forslag som ligger til rette for oppfølging gjennom utarbeidelse av handlingsplaner. Det fremgår tydelig at engasjementet blant næringsdrivende og andre er tilstede for å øke Innbygda attraktivitet. Utfordringen er å samordne og videreføre den innledende dynamikken i dette arbeidet. Mye kan med forholdsvis enkle midler tas tak i på kort sikt.

Hva kan gjøres på lang sikt?

Mer folk i sentrum – få investorer til å satse i sentrum
 Endring av sentrumsplanen – byggehøyder og lignende
 Knytte sentrum sammen med Turistsenteret – uten bruk av egen bil - finn løsning (elbusser, trikk eller lignende)!
 Bruk Trysil sentrum som begrep og ikke Innbygda, det er bedre kjent ute
 Bygg en innfallsport ved Mosanden – her er det ikke pent!
 Statoil bør ut av sentrum

Forutsigbarhet og langsiktighet i rammebetingelser og planer, klarhet i at det er sentrum det skal satses på når det gjelder detaljhandel og service

Kvalitet: Personavhengig, motivasjon og ambisjon hos den som driver.
 Miljøvennlig transport gondol eller buss sentrum fjellet. Knytte i hop.
 Senger i sentrum. Restaurant, café.
 Flytte Statoil til andre siden elva.
 Komprimere handel, fortetting.
 Langsiktig plan må brukes, det må være forutsigbart
 Plan med visjon for sentrum
 Trygt sentrum for syklistene og gående altså bedre sykkelstier og gangveier.
 Bruk flomvollen og areal mellom flomvoll og storvegen.

Samle ”gårdeiere” og investorer for å få til samarbeid rundt det å fylle lokalene (mini utmarkslag- modell)
 Klargjøre føringer gjennom plan og oppfølging av disse planene
 Få til gode transportordninger mellom fjellet og sentrum
 Bygge flere leiligheter/boenheter i sentrum – ikke turistsenger.

Også i et langsiktig perspektiv ønsker vi å påpeke behovet for langsiktige og forutsigbare planer som man forholder seg når vedtak om utvikling fattes. I dette legger vi også ønske om

blant annet at gode trafikk-løsninger, tilstrekkelig med parkeringsplasser, fortetting innefor enkelte områder og krav til bebyggelse/utforming integreres.

Det må også arbeides videre med å styrke sentrums posisjon blant befolkningen som bor i grendene. Det må erkjennes at vi er gjensidig avhengig av hverandre, men at et sterkt og levende sentrum krever felles innsats fra alle, inkludert våre politikere.

Vi har også tro på opprettelsen av et finansierings/utviklingsselskap med kommunen som medspiller. Dette selskapet kan i noen grad bidra med investeringsstøtte til ulike utviklingsprosjekter som da et bedre utgangspunkt for å lykkes. Vi trenger flere nyetableringer og utvikling av allerede eksisterende virksomhet. Vi må komme inn i en positiv trend.

Gjeldende planer legger tilrette for flere leiligheter for fastboende i sentrum. Skal det skapes mer liv i sentrum må også antall kommersielle senger i sentrum økes. Dette krever bedre kommunikasjon mellom sentrum og fjellet, f eks med tidligere foreslått trikk, miljøvennlige busser eller gondol.

Til slutt også her et hjertesukk. Når leietiden for Statoilstasjonen utgår, må denne stasjonen flyttes ut av sentrum. Innfallsporten fra nord er ikke god.

Flytte Statoil

Næringsfond som kan gi starthjelp til unge etablerere/gründere

Etablere rådgivning/fadderordning for unge etablerere.

Synliggjøring av de positive drivkreftene i samfunnsbyggingen og fokus på gjennomføringsevne. På lang sikt må det jobbes aktivt med sentrumsutvikling med hovedfokus på næringsutvikling (handels- og servicenæring) fortetting bolig/næring, parkeringsløsninger og estetikk. Det må etableres en felles forståelse for hva som er en langsiktig og god plan og det må være lov å se på løsninger på tvers av eiendomsgrenser og eierskap.

Nytt trafikksystem med rundkjøring ved avkjøring fra Fv26 til sentrum og fjellet og rundkjøring i krysset med Vestsidevegen.

Ny veg-/ broforbindelse mellom Mosanden og sentrum sør for sentrum.

Flytte vinmonopolet sør i sentrum, slik at man får trafikk gjennom sentrum

Få liv /etablere service/handelsvirksomhet i «alle bygg» rundt Løkjasvingen og langs

Trysilvegen

Skape bredde i handels tilbudet (mer enn Ting og Tang /Nille), få variasjon i handelstilbud, for eksempel barnebutikk, dyrebutikk, mm

Stoppe handelslekkasje til Elverum, jobbe aktivt for å få HM eller Lindex til å etablere seg i Trysil

Fortetting på bygda. Flathagen, Misjonshuset, ”parken” ved Skogbrukets hus bebygges med Butikker m leiligheter over. Blir mer attraktivt å rusle sørover bygda hvis det ikke var slike ”tomrom”

Kommentarer og konklusjoner:

Svarene på hva som kan gjøres på lang sikt for å styrke Innbygda som kommunesenter dreier seg om forutsigbare planer, fremtidige lokalisering-løsninger, næringsutvikling, boligutvikling, trafikk/tilgjengelighet og enkelte synspunkter av holdningsskapende karakter. Noen av forslagene går også igjen i hva som kan gjøres på kort sikt.

Planer

Planarbeidet må ha en visjon for sentrumsutviklingen. Mange påpeker langsiktig forutsigbarhet i rammebetingelser og planer som en nødvendighet. Gjennomtenkte sentrumsplaner (bygg høyder, utforming, estetikk og lignende) er viktig i et langsiktig perspektiv. Et sterkt og levende sentrum krever fellesinnsats, dvs. at det inkluderer også de som bor i grendene, og ikke minst politikerne. Det nevnes også at det må kunne vurderes løsninger på tvers av eiendomsgrenser og eierskap. Planene må ha en god oppfølging og en gjennomføringskraft.

Lokalisering

Mange er av den mening at Statoil bør ut av sentrum, dvs. lokaliseres på en måte som ikke gjør den til en innfallsport til sentrum. Gjerne til den andre siden av elva.

Viktig med fortetting av næringsdrivende (handel) i sentrum. Det uttrykkes også ønske om å bruke flomvollen og areal mellom flomvollen og storveien. En innfallsport til Trysil sentrum ved Mosanden foreslås også. I den forbindelse nevnes dessuten ny vei/broforbindelse mellom Mosanden og sentrum, sør for sentrum

Næringsutvikling

Det må gå tydelig fram at det skal satses på sentrum mht. handel og service. Det må arbeides med å få flere nyetableringer, og med videreutvikling av eksisterende virksomhet. Skap bredde og variasjon i handelstilbudet (for eksempel barnebutikk, dyrebutikk, m.m.), og arbeid aktivt for å få kleskjeder til å etablere seg i Trysil.

Styrk sentrum med overnattingsmuligheter, restaurant, kafè. Få liv/etabler service og handelsvirksomhet i "alle bygg" rundt Løkjasvingen og langs Trysilvegen. Trysil konkurrerer med og har betydelig handelslekkasje til Elverum. Fokuser på hvordan handelslekkasjen kan stoppes.

Gårdeiere og investorer må samarbeide om det å fylle lokalene, for eksempel etter en mini-utmarklagsmodell. Opprett et finansierings-/utviklingsselskap med kommunen som medspiller.

Boligutvikling

Flere nevner "mer folk i sentrum", dvs. en aktiv boligpolitikk for å styrke sentrum. Det gjelder særlig leiligheter/boenheter. Antall kommersielle overnattingsmuligheter kan også økes.

Trafikk/tilgjengelighet

Et gjennomgående ønske er å knytte sentrum og Turistsenteret/fjellet bedre sammen (buss/el - buss, trikk, gondol eller lignende). Sentrum må dessuten være trygt for syklistene og gående (sykkelstier og gangveier). Generelt må gode trafikkløsninger, bl.a. tilstrekkelige parkeringsplasser, settes inn i et langsiktig perspektiv. Det foreslås dessuten et nytt trafikksystem med rundkjøring ved avkjøring fra fylkesvei 26 til sentrum og fjellet og rundkjøring i krysset ved Vestsidevegen.

Annet

Utviklingskvalitet er personavhengig, dvs. avhengig av motivasjon og ambisjon hos den som driver virksomheter i Trysil. Noen mener at navnet på kommunesenteret ikke er godt nok kjent. Bruk Trysil sentrum som begrep, ikke Innbygda.

Kommentar:

En sammenfattende konklusjon på hva som bør gjøres for å styrke Innbygda som kommunesenter er å ha fokus på forutsigbarhet i rammebetingelser og planer, i tillegg til at det må være gjennomføringskraft i det som gjøres for å styrke sentrumsutviklingen. Fortetting, flere botilbud, bedre trafikkmessig tilknytning mellom Turistsenteret/fjellet og sentrum nevnes av flere. Gjennomtenkte lokaliseringsløsninger og bred satsing på sentrumsfunksjoner er også tema for mange.

6.3 Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?

Konsentrere handelen av for eksempel byggevarer til et sted - Mosanden. Kan det generere et større potensial ved at en gjør hverandre bedre?

Legge dagligvare til Mosanden

Ikke åpne opp dagligvare utenfor sentrum

Mer detaljhandelsbutikker i sentrum, legg til rette for nisjebutikkene

Knytte sentrum og Mosanden bedre sammen med vei og bru

Rendyrke plassering ulike virksomheter

Sterkere kommunal styring

Ny lokalisering av dagligvarehandel ved Nybrua – hvilke konsekvenser vil det ha for grendebutikkene?

Delte meninger om hvilke konsekvenser etablering av dagligvarehandel på Mosanden vil ha for sentrum

Forutsigbarhet i planene for hvert område, at vedtatte planer følges

Felles markedsføring av Sentrum/Mosanden, og hva de i sum kan tilby

Vi vil ha et levende sentrum der både innbyggere og gjester trives.

Kan vi gjøre sentrum attraktivt vil det være viktig for utvikling for lokalsamfunnet.

Det er klart at dagens langsiktige plan må følges.

Flytte noen plasskrevende virksomheter fra sentrum til Mosanden.

Dialog mellom næringsliv på Mosanden og i sentrum – avklaring dem mellom i forhold til hva som skal være på de ulike stedene.

Gangbro over elva ml sentrum og idrettsbanen vil gjøre områdene mer tilgjengelige

Politiske avklaringer i forhold til hva de ønsker. Viktig med tydelighet i forhold til hva som skal ligge hvor. Langsiktighet.

Gruppen mener at industri og plasskrevende handel skal ligge på Mosanden og detaljhandel i sentrum

For framtida ønsker vi at prinsippene i gjeldende planer blir fulgt. Det tilsier detaljhandel i sentrum og mer arealkrevende virksomhet ("tilhengerbutikker") på Mosanden. Det må legges til rette for mer felles markedsføring – hvor finner vi hva - slik at vi beholder handel i Trysil.

Vi ønsker trådløst nett i sentrum og at det skapes flere møteplasser. Lørdagsåpent bibliotek vil bidra positivt i den sammenheng.

Vi ønsker felles åpningstider, inkludert kommunen som innebærer at butikk/service er åpent når kundene trenger det. I dag er det svært ulik praksis. Her må næringsaktørene selv ta et ansvar.

Det må også skapes flere møteplasser mellom sentrum og Mosanden for å utforme en felles langsiktig strategi. I dag trekker litt for mange aktører i forskjellig retning.

Overordnet er at all økt virksomhet er av det gode, uavhengig av hvilken side på elva det er. Like reguleringsbestemmelser må til, så vil markedet bestemme hvor de handler. Flere forretninger gir bredere utvalg for kundene, og redusert handelslekkasje ut av Trysil. Selge hverandre (henviser til naboen når en mangler noe, ikke send kundene ut av bygda). Beholde mest mulig detaljvarehandel, kontor og div. servicetilbud i sentrum. Industri, verksted, og tyngre varehandel bør være på Mosanden.

For at Innbygda sentrum skal opprettholdes bør Mosanden fortsatt fokusere på større industrielle virksomheter som krever store arealer, mens sentrum utvikles til et mer variert sentrum for detaljhandel av flere ulike typer. Det vil si at det du finner på Mosanden finner du ikke så godt tilbud av i Innbygda sentrum og visa versa. Sentrum må bli så attraktivt med tilbud at også turister/hytteiere finner veien dit. Trysil er for lite for to små sentre.

Bør være et klart skille mellom det (hvilke varer) som skal selges på Mosanden og i Trysil sentrum.

Bør ikke åpnes for salg av mat/klær og lignende på Mosanden, men forbeholdes større varer som trelast, osv

Må være et levende sentrum og Mosanden et levende handelsområde – åpningstider og tilbud må tilpasses turistene og lokalbefolkning

Må være to forskjellige profiler på områdene og dette må implementeres i planer, både reguleringsplan og næringsplan. Samtidig må ikke planene være for begrensende og ekskluderende. Stikkord for profilen på sentrum er gågate, opplevelse, shopping, småhandel, bokhandel, sport, mat, klær, lokale varer (mat, drikke, håndverk osv), kafeer/restauranter, kulturtilbud, familietilbud, møteplasser osv. Stikkord for profilen på Mosanden – handling med bil, i hovedsak tilhengervarer, elektriske varer, byggevarer, møbler, hvitevarer osv – men det må også tillates supplerende småvarer innenfor naturlig produkttilbud

Matbutikk kan med fordel etableres på Mosanden for å demme opp for handelslekkasje. Vi tror ikke at matbutikk på Mosanden vil ruinere sentrum, men vi tror det er smart å takke nei til kjøpesenter på nåværende tidspunkt

Må ikke legge Rema til Mosanden! Det vil ødelegge for butikkene i sentrum enda mer. I framtida med bru sør i bygda, kan det kanskje forsvares med dagligvarer der.

Kommentarer og konklusjoner:

Hvordan Innbygda og Mosanden kan utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut, er en utfordring som kan bli krevende, men som må diskuteres i en helhetlig sammenheng. Synspunktene går på økt dialog og samarbeid mellom sentrum og Mosanden, ulike varegrupper i sentrum og på Mosanden, god tilgjengelighet mellom områdene, forutsigbarhet i planer, felles markedsføring, og at tilbud og åpningstider må tilpasses både lokalbefolkning og turister.

Det er ingen tvil om at de fleste innspillene dreier seg om et ønske om å ha et klart skille mellom de bransjer som etableres på Mosanden og de som etableres i sentrum. Sentrum bør etter de flestes mening ha handels- og servicetilbud som en vanligvis finner i sentrum av byer og tettsteder, mens Mosanden har bransjer som krever stort areal, som byggevarer, møbler, bilforretninger m.v.. Dette er også i tråd med de bestemmelser og føringer som ligger i kommunale og fylkeskommunale planer.

Det er trolig ikke mye uenighet om at et overordnet mål er at Innbygda og Mosanden bør komplettere hverandre og utfyller hverandre på en slik måte at kommunen som helhet og sentrum og Mosanden hver for seg kommer godt ut. Uenigheten oppstår når det dreier seg om hvorvidt det skal åpnes for dagligvarehandel på Mosanden. Her vil flere forhold måtte tas i betraktning, bl.a. kommunale planer og reguleringsbestemmelser, intensjoner i kjøpesenterstoppen, og dynamikken i handelsutviklingen for Trysil. Forbrukerundersøkelsen (november 2008) viste at det var svært liten handelslekkasje av dagligvarer ut av kommunen fra innbyggerne i Trysil. De tre siste årene har det vært en stagnasjon i handelsutviklingen i Trysil, og prognosene for befolkningsutviklingen viser også en stagnasjon/tilbakegang. Turismens betydning er stor, og en skal ikke se bort fra at en strategisk lokalisert dagligvarehandel på Mosanden kan øke totalomsetningen for dagligvarer i kommunen noe, dvs. den omsetningen som kommer fra turister/hytteiere. En dagligvareforretning på Mosanden kan også dreie seg om en omfordeling av dagligvareomsetningen innen kommunen, dvs. fra Innbygda til Mosanden. Det siste i lys av at det nesten ikke er handelslekkasje på dagligvarer fra Trysils innbyggere.

En må også se det slik at sentrum i Trysil har en rekke bransjer som er avhengig av økt attraktivitet for Innbygda som kommunesenter, og at fokus må settes på mange av de tiltakene som er foreslått for sentrum, tiltak som kan gjennomføres og derved styrke sentrum. I dette bildet kan det være uheldig at Innbygda og Mosanden konkurrerer i de samme bransjene, noe som vil skje hvis tillatelse gis til etablering av dagligvarer på Mosanden. Da åpnes også trolig for andre typiske sentrumsbransjer på Mosanden. Ut fra denne helhetsbetraktningen vil vi ikke anbefale en etablering av dagligvarer på Mosanden.

Samtidig vil vi fastholde, noe også mange med innspill i prosessen ga uttrykk for, at det vil være en spennende utfordring å styrke en komplementær utvikling mellom de to områdene på en måte som gir en styrket helhetsløsning.

6.4 Hva må gjøres for å styrke infrastruktur, handels- og servicetilbudet for turister og hytteiere?

Hvordan kan kommunesentret få økt betydning for turistene ?

Få på plass en skiløype ned til sentrum, og knytte denne sammen med en løype til Bjønnåsen. Etabler en enkel skiheis så snart som mulig fra Kiwi (vestsiden) eller Vestbyvegen opp til senteret – knytt senter og sentrum sammen!

Turistene må finne sentrum – bedre skilting

Sentrum må være innbydende, det må se pent ut, og det må finnes attraktive tilbud og ulike møteplasser

Kulturtilbudene må tilpasses turistene

Bedre tilgjengelighet gjennom bedre kommunikasjoner

Gjennom opplevelsesmuligheter

Åpningstider når det er folk på bygda – like åpningstider i sentrum.

Tilbud også på sommeren som f. eks. kino og åpen kirke

Markedsføring av hva som skjer i sentrum overfor turistene

Arrangementer

Hvilke servicetilbud bør legges til Turistsentret og Fageråsen?

Mat og sport – som det er i dag.

Ski, mat og drikke

Ikke noe mer enn det som finnes i dag!

Evt. noe mer treningssenter?

Sykkelservice kan legges ned til sentrum

Det er dekkende slik det er i dag. Dette er i tråd med det som kommuneplanen legger opp til Oppgaven for oss som bor i Trysil er å bruke det som finnes av tilbud

Hva må gjøres for å styrke infrastruktur, handels- og servicetilbud for turister og hytteeiere?

Få aktiviteter inn i sentrum som gjør det attraktivt å oppholde seg der.

Mer kommunikasjon, flere busstransporter

Bedre kommunikasjon mellom fjell/hytteområder og sentrum – kollektiv transport

Miljøprofil på produktet TRYSIL – for å få turister til å kjøre kollektivt.

Bedre skilting ved ankomst sentrum, for eksempel opplysningskilt som opplyser om hva skjer i helga, i sentrum, i fjellet?

Kommunesenteret må få et bredere handels- og opplevelsestilbud, bedre åpningstider

Bedre kommunikasjon mellom sentrum og fjellet, også utenom heisens åpningstider (el-buss)

Det er et bra tilbud i forhold til behovet i Fageråsen og på Turistsenteret

Kulturaktiviteter bør markedsføres bedre for turister, for eksempel på skjermer i bussene som går mellom bygda og fjellet.

Et viktig tiltak vil være å etablere skiløype ned til sentrum så raskt som mulig. Dette må også inkludere en forutsigbar mulighet for transport tilbake til turistsenter/hytteområder.

Bedre skilting og annonsering vil synliggjøre sentrumstilbudene bedre. I dag vet dessverre mange av våre gjester ikke om at sentrum finnes.

Vi har tro på et miljøvennlig transporttilbud som også inkluderer boligområder og grender.

Dette kan på sikt redusere bruk av privatbil og en del av framtidig parkeringsbehov løses kanskje på denne måten. Tiltaket styrker Trysils miljøprofil.

Vi ønsker fortsatt en aktiv næringspolitikk som bidrar til at flere lokale aktører ser muligheter i Trysil. I dag hentes mange tjenester utenfor kommunens grenser. Klarer vi å skape flere tilbud selv, vil dette gi flere arbeidsplasser, riktig prisnivå (mindre kostnader på transport) og bedre tilgjengelighet for kunden.

Trysilvegen, standardheving

Arrangere en hytteeierdag.

Åpningstider tilpasset turister og hytteeiere

Det må etableres bedre kommunikasjon/ kollektivtilbud mellom fjellet og sentrum. Stikkord mindre og miljøvennlige busser (gass/ hydrogen/el) som går oftere og med GPS så du kan følge med på PC/Smarttelefon hvor bussen befinner seg.

Bedre transport mellom Gardermoen og Trysil, ikke så mange stopp
 Bedre internkommunikasjon mellom Trysil sentrum og turistsenteret/høyfjellssenteret
 Sjøpelsortering i hytteområder
 Åpningstider i butikker/firma tilpasset turistnæringen (for eksempel fredag og når folk er her)

Det bør skiltes bedre til Trysil sentrum
 Skilting av hva som finnes i sentrum, hvilke handelskategorier som finnes (ikke navn på butikker, men kategorier, f.eks. kafè, parfumeri, frisør, klesbutikk, sport osv.)
 Skyttelbuss mellom fjell og sentrum

Øke kunnskapen om hva turister og hytteeiere ønsker å gjøre i Innbygda
 Det er viktig å forstå turistenes og hytteeierens grunner for å reise til bygda og utvikle tilbudet der etter. Vi tror at det finns tre hovedgrunner (men det kan være verdt å sjekke):
 Handle/fulle på med dagligvarer
 Handle/fulle på med varer fra Vinmonopolet
 Besøke en opplevelse sammen med familien, noe de ikke ville ta seg tid til eller ha muligheten til å oppleve hjemme

Dagligvarehandel og Vinmonopol har vi allerede, derfor mener vi det i stor grad er nødvendig å arbeide med opplevelser. Opplevelsen kan være aktiviteter som for eksempel: skøytebane hver torsdag kveld med utleie/utlån av skøyter, musikk og uteservering av mat og drikke
 Markedsdag/kveld både vinter og sommer med boder som presenterer og selger lokal mat og lokalt håndverk
 Julemarked i desember der vi løfter fram Trysils matkultur og tradisjoner

Utvikle nisjebutikker og unike handelsboder som viser fram Trysils tradisjon og kultur, som i dag er veldig usynlig for de som besøker Trysil. Støtte et Håndverks hus, der lokale produsenter kan stille ut og selge. Arbeide med trivselsfaktoren, slik at det blir en opplevelse i seg selv å rusle rundt blant småbutikkene. Lyslykter og blomster utenfor inngangen, i større grad flytte virksomheten ut på gaten under spesielle markedsdager etc.

Forbedre informasjon og markedsføring. Det finns i dag spennende arrangement og tiltak i Innbygda, men det blir ikke kommunisert slik at turister og hytteeiere blir oppmerksom på det og ønsker å delta. Eksempel er håndverksutstilling i Gammelskula, bakstedag på museet, julemesser ute i bygdene. Denne informasjonen må i større grad kommuniseres gjennom www.trysil.no, Trysilmagasinet, Skistars uke- og dagsprogram.

Åpningstider i Innbygda er i liten grad tilpasset turister og hytteeiere. Næringslivet må i større grad ta inn over seg at turistene først og fremst er i Trysil for å stå på ski. Åpningstider må gjenspeile dette og ha lengre åpent på kveldene og i helgene.

Forbedret transport mellom hytteområder og Innbygda
 Mange skidestinasjoner har samme oppbygning som i Trysil, med ett originalt sentrum og en

skiturisme som ligger lenger opp i fjellet. Flere har klart å skape en god kopling gjennom å tilby hyppige shuttle-busser som frakter turistene ned til bygda for opplevelser, handling og restaurantbesøk etter dagens skiaktiviteter. Vi tror at det burde tilbys miljøvennlige minibusser som går hele tiden i shuttle-trafikk ned til bygda, for eksempel 15:30 – 21:00.

Tydelige føringer for hvordan sentrum skal se ut

Å gå gjennom sentrum er i dag ikke en koselig spasertur. Det er langt mellom virksomhetene, det er mange tomme lokaler, det er områder som ser ut som bakgårder med containere som skjemmer inntrykket. Med andre ord lokker det verken turister eller etablerere. For at det skal skapes ett koselig sentrum som kan fungere som en opplevelse i seg, må kommunen i større grad legge føringer på hvordan sentrum skal se ut og stille krav til gårdeiere og næringsliv.

Alle må satse samtidig

Slik som situasjonen er i dag med nedleggelse av virksomheter og begrenset besøksunderlag i sentrum, er det vanskelig, dyrt og usikkert for nyetablerere. Det er derfor viktig at alle aktører løfter sammen, dvs. kommune, gårdeiere og næringsliv. Om alle satser samtidig, øker sjansen for å lykkes betraktelig.

Syns at turistene har fått sin del, men veisystemet ved brua bør forbedres og krysset ned til bygda synliggjøres mer. Butikkene i fjellet burde flyttes til sentrum

Kommentarer og konklusjoner:

Kommunesenteret kan få økt betydning for turistene gjennom bedre tilgjengelighet og bedre kommunikasjonsmuligheter. Skiltingen må bli bedre, i tillegg til at aktørene i sentrum må tilpasse åpningstider slik at det blir mulig å benytte seg av tilbudene for turistene.

Markedsføring må bli bedre, flere arrangementer og kulturtilbud må synliggjøres. Et stikkord er også attraktive møteplasser.

Servicetilbud knyttet til Turistsenteret og Fageråsen bør være slik det er i dag, dvs. det bør være tilbud innen dagligvarer og friluft/sportsaktiviteter.

Hva som gjøres for å styrke infrastruktur, handels- og servicetilbud for turister og hytteeiere er mange av de samme tiltakene som har kommet fram under spørsmålet om hva som kan styrke kommunesenteret på kort og lang sikt. Bedre kommunikasjoner mellom sentrum og fjellet går igjen i svarene. Arrangementer kan være målrettet i forhold til interessegrupper, for eksempel en hytteeierdag i året. Det gir mange muligheter.

Kvinnenettverket i næringslivet i Trysil kommer med en rekke spennende forslag under dette punktet, bl.a. etterlyser de mer kunnskap om hva turister og hytteeiere ønsker å gjøre i Innbygda. Videre mener de det må fokuseres mer på opplevelser, som for eksempel skøytebanetilbud med musikk og uteservering, markedsdager med lokal mat og lokalt håndverk, julemarked som løfter fram Trysils matkultur og tradisjoner, og et Håndtverkets hus med lokale produkter. Dette krever forbedret informasjon og markedsføring. Videre nevnes minibusser som frakter turister i kontinuerlig shuttle-trafikk ned til sentrum - som et ønsket tilbud.

6.5 Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

Ikke behov for styrking ut over nivået som en har i dag.
Det bør være enkelt å etablere nye boliger i grendene.

Et sterkt sentrum vil styrke grendene
Grendene må åpnes for andre for å skape liv, jfr. utleie av boliger som brukes som fritidseiendommer

Å satse på sentrum vil styrke grendene

Kollektivtransport bygges ut.
Helårsturisme kan spre utvikling til grender.

Kommunikasjon mellom sentrum og grendene – kollektiv transport

Bedre kommunikasjon er et sentralt stikkord. Dette vil gi flere mulighet til å benytte seg av tilbudene som finnes i sentrum.
Sentrumsforeningen mener at et sterkt sentrum i seg selv styrker grendene.

Uten aktivt / bærekraftig sentrum vil ikke grenden kunne påregne noe hjelp

Strukturen med grendesentre rundt i kommunen bør opprettholdes. Dette er viktige knutepunkter for bosettingen i en arealmessig kjempestor kommune. Type servicetilbud vil til en hver tid måtte gjenspeile det kommersielle grunnlaget for å opprettholde et tilbud. Det bør også være rom for utvikling av service/-kunnskaps-/ småskala reiselivsnæring i disse grendesentrene. Dette betinger for eksempel utbygging av bredbånd med god kapasitet (fiber). Det er uomtvistelig også et marked for tilflytting fra trangbodde deler av Europa. I disse tider med nedgang i folketall bør det stimuleres til bo- og næringsutviklingsprosjekter som kan friste dette markedet. Dette tilsier også satsing på tilrettelegging for boligbygging og en viss andel med gjennomgangsboliger for de som vil prøvebo før en investerer i egen bolig. Det virker som en oppløst og vedtatt sannhet at løsningen mht. botilbud for eldre mennesker og for mennesker med en eller annen form for funksjonshemming - eller som har behov for hjemmesykepleie/ hjemmehjelp, er en plassering i kommunesenteret. Vi tror det kan finnes gode økonomiske/ faglige mellomløsninger plassert i grendesentre, som også vil kunne fungere bedre for den enkelte beboer.

Jordet har relativt bra dekning på dette området – men det er usikkert om offentlig kommunikasjon er tilfredsstillende

Servicedekning på SFO er mangelfull, men dette har med behovet hos oss som bor her å gjøre...så det er litt å jobbe med der. Vi må få til et heldekkende SFO - tilbud slik at vi som bor her kan arbeidet 100% om vi ønsker.

Jordet har 2 butikker som dekker det behovet, samt en bensinstasjon. BRA!
Bedre kollektiv tilbud til grendene for å sikre dem servicetilbud

Her var det ulike meninger. Flere mente også at sentrum må fortettes og utnyttes før man åpner opp for å spre dagligvarehandel på flere steder.
Ikke legg ned flere skoler og barnehager så lenge det er unger nok.

Gjøre det enklere å bygge i grendene, dvs. at det ikke må være så lang behandlingstid på tomteområder som Generalplanen nå fører til

Kommentarer og konklusjoner:

Det påpekes at grendesentrene er viktige knutepunkter for bosettingen i en arealmessig stor kommune. På Østlandet er det bare Rendalen og Vinje som har et større areal enn Trysil kommune. Det ligger et utviklingspotensiale i satsingen på en småskala reiselivsnæring i grendesentrene. Det må legges til rette for boligbygging og boligutleie, og det hevdes også at det kan legges bedre til rette for at eldre og funksjonshemmede kan bo lenger hjemme (i grendene) enn det som skjer i dag.

Også under dette punktet er kommunikasjonsforbedringer et tema for mange. Ellers nevner flere at et sterkt kommunesenter i seg selv styrker grendene. Grendenes fremtid vil også avhenge av aktive grendeutvalg, som må arbeide målrettet med tiltak som styrker grendenes fremtidsmuligheter.

Merkurprogrammet til Kommunal- og Regionaldepartementet kan gi drahjelp i dette arbeidet. Målet med Merkurprogrammet er bl.a. å legge til rette for at et kvalitativt godt tjenestetilbud i distriktene kan opprettholdes gjennom videreutvikling og styrking av eksisterende servicetilbud, og sikre befolkningen i distriktene tilgang til en dagligvarebutikk på eller like i nærheten av hjemstedet. Det er dagligvarehandelen som er den sentrale arbeidsoppgaven i Merkur, men det er også Merkurprogrammets mål å skape interesse for lokal servicedekning, og gi ideer til lokale arbeidsprosesser som gir bedre servicetilbud. Det er også et mål å bidra til å kople gode lokale og regionale nettverk i lokal serviceutvikling.

6.6 Tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/ nytenkende

Etablering av vannspeil i elva, for å ta i bruk elva for aktiviteter på flåter, brygger m.m.
Bli verdensledende på elektrisk transport: El- biler, scootere, busser, osv. – engasjer Eidsiva!
Gratis lokaler for alle næringsdrivende, for et gitt antall år.
Moderne arkitektur!

Etabler en gondol mellom sentrum, Turistsenteret og toppen av Trysilfjellet
Etabler IKEA i Trysil
Realiser planene om Rovviltssenteret sentrumsnært
Etabler ei bru fra sør
Flytte polet sør i sentrum

Grensesprengende: ”Fjelltrikken” eller ”Attraktiv restaurant i tårn (med ”havfrua” på toppen) på flomvollen”
Arbeide for å trekke kompetansearbeidsplasser hit, vil bidra til flere ben og stå på
Bedre infrastruktur i sentrum (trafikkavvikling og parkering)

Unike nisjebutikker
Stort spennstigningssignalbygg 10 etasjer, som påbygg på hotellet
Trikk fra Bjønnåsen til sentrum og videre opp i fjellet.
Arrangementer legges opp i et årshjul.

Verdens eldre- og helseby

Klare rammevilkår

Rendyrke sentrum for bolig, service og detaljhandel
 Aktiviteter som trekker barn, unge, voksne og eldre
 Kommunikasjon med miljøprofil
 Eldrelandsby v/Djupbekkmoen – for rike pensjonister.

Under dette punktet kom det flere enn 3 innspill. Her nevnes i ikke-prioritert rekkefølge:
 Gondolbane

Lekeland i sentrum

Skiløype vinter/sykkeltrase sommer

Sterkere synliggjøring av Trysilkultur gjennom tiltak i sentrum

Gangbru over elva ved Sørhusholmen, gangvei langs elva på Vestsida samt oppdemming av elva sommerstid ved Sørhusholmen. Dette vil på en helt annen måte enn i dag integrere de ulike funksjoner i hele Innbygda.

Båtbrygger

Trikk

Tryll frem en «Olav Thon» med visjoner, kapital og gjennomføringsevne

Stopp rivalisering / selg hverandre

Tilrettelegg næringsstomter, fiks ferdig med asfalt osv, til en svært gunstig pris

Mobilisering ny næringsutvikling og primært kunnskapsnæring / innovative arbeidsplasser for godt utdannet Trysil-ungdom. Knoppskyting av næring basert på gode næringslivsforbindelser med hytte i Trysil. Satsing på samarbeid, innovasjon og kompetanseheving av eksisterende næringsliv.

Fokus på god planlegging, medvirkning, kontinuitet og synliggjøring av mål og gjennomføringsevne.

Den grensesprengende ideen må vi tygge litt mer på. Får komme tilbake til den!

Etablere butikker som både lokalbefolkning og hyttegjester/eiere savner

Etablere et lekeland med Foodcourt. Dette har vi stor tro på. Lekelandet må være så spektakulært slik at de reiser fra Elverum/Hamar for å feire bursdager med mer her. Dette drar med seg mange voksne som kanskje vil shoppe eller gjøre andre aktiviteter mens barna er i lekelandet. Foodcourten er veldig vellykket i Stockholm, store kjøpesenter har en stor restaurant (foodcourt), med flere utsalgssteder med ulike spesialiteter. Dette skulle være åpent på kvelden også selvfølgelig – slik at vi kanskje fikk litt liv på kveldene.

Fortsette arbeid med et barneområdet – lekeområdet utendørs, trekker barn og voksne

Jobbe for å få HM hit

Skatepark og lekeplass i sentrum for å skape tilbud om aktiviteter i sentrum

Etablere "the big moose" ved innkjøringen til sentrum, stoor, som du kan gå inn i, utsiktstårn i hodet, ser ut av øyene, kjøpe elgting etc. (som Australia, the big banana, big pineapple etc)

Må få flere til å etablere seg i sentrum, må gi de gulrot, for eksempel gratis barnehage, billige lokaler, etc.

Spleise på Trysil hotell og etablere kafé, felleslokaler, kontorlokaler for gründere.

Lite interiør i sentrum som minner om skibygd; peis, ski, skinnfeller.

- Busstilbudet må bedres fra grendene inn til sentrum
- Åpen barnehage for sentrum og grendene i Trysil

Triveligere sørover bygda, med butikker og fine fortau, kanskje gangvei fra Hagebæk som er mer synliggjort

Kommentarer og konklusjoner:

Her er kreativiteten i mange innspill satt i høysetet. Vi merker oss bl.a. følgende forslag:

Verdensledende på elektrisk transport

Sentrumsnært rovviltsenter

Attraktiv restaurant i tårn (med "havfrua" på toppen) på flomvollen

Verdens eldre- og helseby

Eldrelandsby for rike pensjonister

Tryll fram en "Olav Thon"

Etabler "the big moose" ved innkjøringen til sentrum: gå inn, utsiktstårn i hodet, se ut av øynene, kjøp elgting, m.m.

Ved siden av disse spektakulære forslagene, er det også en lang rekke andre forslag som helt sikkert vil bli vurdert i det videre arbeidet med en handlingsplan for senterutviklingen i Trysil.

6.7 Andre forhold som ble påpekt og/eller kommentert

Vi må ta vare på det som er

Manglende langsiktighet og forutsigbarhet i planer- stadige omkamper må unngås

Verdiskapingen må tilbake til tryslingene

Savner dynamikk og at noen tar ansvar for gjennomføring i kommunen

Mangler felles forståelse av problemene/utfordringene

Nøkkelen er å skape arbeidsplasser, ha kvalitet i utviklingsarbeidet, og ikke minst gå fra ord til handling

Sentrumsforeninga vil innledningsvis gi en positiv tilbakemelding i forhold til prosessen som er iverksatt og at vi som organisasjon, sterkt knyttet til sentrums interesser, involveres i dette. Vi vil dog innvende at det allerede finnes mye god dokumentasjon rundt framtidig sentrumsutvikling og at dette i sterk grad fortsatt kan være førende for framtidige veivalg.

Sentrumsforeninga gjennomførte sitt årsmøte 24. april 2012 og det ga oss en god mulighet til gjennomgang av spørsmålene. I alt 15 frammøtte ble fordelt i 3 grupper og resultatet fra dette arbeidet framkommer her. I tillegg har også styret i sentrumsforeninga i flere sammenhenger diskutert våre ulike utfordringer og dette er også forsøkt innbakt i vår høringsuttalelse.

Vi har over lang tid fulgt og involvert oss i diskusjonene rundt utviklingen på Mosanden og hvilke konsekvenser dette vil ha for sentrum. Vi er opptatt av helhetlig tankegang og ønsker oss et framtidig sentrum der også Mosanden spiller en sentral rolle. Utfordringen blir å finne en fornuftig fordeling der sentrums indre sone og Mosanden utfyller hverandre til beste for hele vårt lokalsamfunn. Her må det også etableres en forutsigbarhet i overordnede planer som gir økt lyst til ny aktivitet og investering.

Til slutt vil vi understreke at kanskje den største utfordringen for Trysil er å snu den negativ befolkningsutviklingen. I dag er ikke antallet tryslinger stort nok til å sørge for det mangfold av butikker og tilbud vi etterspør. I en aktiv samhandling med reiselivet og dets gjester, økt satsing på helårsaktiviteter, lokal næringsutvikling og ikke minst å tilrettelegge for flere kompetansearbeidsplasser kan kanskje vår negative utvikling snues. Tiltakene må samordnes i en overordnet visjon/handlingsplan og målsetningene i forhold til denne må følges. I dette arbeidet må Trysil Kommune spille en sentral rolle.

Vi har fortsatt tro på Trysil!

7. Sammendrag og konklusjoner

Prosjektets målsetting er å bidra til å utvikle gode helhetsløsninger for handels- og senterutviklingen i Trysil. Hovedfokus er utviklingen av kommunesenteret, sett i lys av at det er i alles interesse å ha et attraktivt kommunesenter. Andre fokusområder er Mosanden næringsområde, turistnæringen og hytteeierne, og servicedekningen i spredtbygde områder. Et sentralt spørsmål er om en utviklingsstrategi for kommunesenteret kan utvides til å omfatte både hovedsentrum og det sentrumsnære området? Dvs. at senterutviklingstiltak blir diskutert innenfor en bredere helhetsramme. Det kan bety at Innbygda og Mosanden hele tiden skal involveres i strategidiskusjoner med et komplementært utgangspunkt. Sagt på en annen måte: Kan de to områdene gi en synergi som innebærer at Trysil som kommune kommer styrket ut, i tillegg til at Mosanden og Innbygda hver for seg har fordeler av en komplementær satsing?

Det er også et mål at handels- og senterutviklingen i Trysil gjennom det arbeidet som nå settes i gang skal engasjere alle interessegrupper, og ha en handlingsrettet og resultatorientert profil. Det krever bredt tilrettelagt medvirkningsprosess.

Faktagrunnlaget om handels- og senterutviklingen i Trysil støtter seg til rapporten ”Handels- og senteranalyse for Trysil” (2009), med en oppdatering av noe av statistikkgrunnlaget fra rapporten.

Det er viktig å skape forståelse for at en handlingsplan og en gjennomføringsfase må forholde seg til gjeldene planer og retningslinjer for senterutvikling. Derfor er både gjeldende kommunale og fylkeskommunale planer en del av grunnlagsmaterialet

Noen hovedkonklusjoner om handelsutviklingen i Trysil

Det har vært en god vekst i handelen i Trysil fram til 2009. Etter 2009 har det vært en stagnasjon. Det er noen negative kjøpekraftsindikatorer, som befolkningsutvikling, inntektsnivå, og i perioder en noe høy arbeidsledighet. Det er også en del handelslekkasje fra innbyggerne i Trysil, spesielt til Elverum. Vi konstaterer i positiv retning at turistnæringen har stor betydning for omsetningen innen handelsnæringen i Trysil.

Rammebetingelser i kommunale og fylkeskommunale planer

En handlingsplan og en gjennomføringsfase må forholde seg til gjeldene planer og retningslinjer for senterutvikling. Trysil kommunes Kommuneplan, langsiktig del 2009 – 2020 har følgende mål for kommunesenteret Innbygda:

Innbygda sentrum skal videreutvikles og styrkes som kommunesenter gjennom å være sentrum for dagligvare- og detaljhandel, offentlige servicefunksjoner, kultur, og som bosted for både fastboende og tilreisende. Det skal ikke etableres kjøpesentra utenfor ”indre sone”.

Mosanden skal videreutvikles i henhold til gjeldende reguleringsplan, dvs. for lett industri, forretninger for plasskrevende varer, kontorlokalteter og verksteder. Dagligvarehandel, klesforretninger og lignende tillates ikke.

På Turistsenteret kan det legges til rette for handelstilbud som er direkte knyttet til områdets funksjon som velkomstsenter og knutepunkt for Trysilfjellet sør, eksempelvis dagligvaretilbud og sportsartikler.

For grendene i Trysil er målet at hovedlinjene i bosettingsmønsteret med utgangspunkt i grendesentrene Jordet, Nybergsund, Plassen, Østby, Ljørdalen, Tørberget og Søre Osen skal opprettholdes.

Veilederen for senterstruktur, varehandel og service i Hedmark (2007) gir også noen føringer for en ønsket utvikling i kommunenes tettsteder. Veilederens hovedbudskap er at handels- og servicetilbudene, deriblant nye kjøpesentra, bør lokaliseres til sentrumsområdet i byer og tettsteder for å styrke eksisterende sentra. Tilgjengelighetsaspektet fremheves som sentralt, bl. a. strategiske lokaliseringsvalg i forhold til trafikknutepunkter. Det nevnes også at varehandel og service som skal dekke hele kommunen bør samles i kommunesenteret.

Både kommunale, fylkeskommunale og statlige rammebetingelser vil være retningsgivende og avgjørende for hvordan en kan tilrettelegg for handels- og senterutviklingen i Trysil. Det gis en del restriksjoner, men samtidig gir rammebetingelsene utfordringer som krever visjoner, helhetsspespektiv og en offensiv og framtidsrettet satsing. For Trysil betyr det også å være offensiv i forhold til tiltak og gjennomføringsmuligheter. For å få til dette har vi valgt en bred involvering i forhold til handels- og senterutvikling, gjennom en medvirkningsprosess som involverer sentrale interessegrupper.

Resultater fra medvirkningsprosessen

Kommunens fortrinn

Med fortrinn menes områder der Trysil har kvaliteter, kompetanse eller naturgitte forutsetninger som gir grunnlag for utvikling. Svarene gir mange positive signaler, og må være et godt utgangspunkt for videreutvikling. Ikke overraskende er de naturgitte forutsetningene som dominerer, og med dem utviklingen innen friluftsliv og turisme. Nærheten til større byer og flyplass verdsettes også høyt. Det samme gjør også kulturtilbud og en del andre servicetilbud, Vi legger også merke til den tydelige vektleggingen av trygghet og gode oppvekstvilkår, og svarene viser også at en er bevisst Trysils posisjon som turistkommune med både et internasjonalt og nasjonalt nedslagsfelt.

Ikke en eneste deltager nevner eksplisitt kommunesenteret Innbygda som et fortrinn, dvs. som møteplass, handelssted, sted med historiske og bygningsmessige kvaliteter, sosial arena, m.m. Det er et tankekors, og forsterker betydningen av å fokusere på hva som kan gjøre på kort og lang sikt for å styrke Innbygda som senter for handel og service.

Hva kan gjøres på kort sikt for å styrke kommunesenteret Innbygda?

De er stor bredde i forslagene til tiltak for å styrke Innbygda som senter for handel og service. Noen av tiltakene kan lett iverksettes, andre kan være mer krevende. Svarene på hva som kan gjøre på kort sikt kan samles i noen hovedgrupper: Stedstiltak, Arrangement og markedsføring, Butikker og sysselsettingen i næringen, Samarbeidstiltak og holdningsskapende arbeid, Infrastrukturtiltak, Kommunale tiltak.

Innen alle hovedgruppene er det forslag som ligger til rette for oppfølging gjennom utarbeidelse av handlingsplaner. Det fremgår tydelig at engasjementet blant næringsdrivende og andre er tilstede for å øke Innbygda attraktivitet. Utfordringen er å samordne og videreføre den innledende dynamikken i dette arbeidet. Mye kan med forholdsvis enkle midler tas tak i på kort sikt.

Hva kan gjøres på lang sikt for å styrke kommunesenteret Innbygda?

Svarene på hva som kan gjøres på lang sikt for å styrke Innbygda som kommunesenter dreier seg om forutsigbarhet i rammebetingelser og planer, fremtidige lokaliseringsløsninger, næringsutvikling, boligutvikling, trafikk/tilgjengelighet og enkelte synspunkter av holdningsskapende karakter. Det må være gjennomføringskraft i det som gjøres for å styrke sentrumsutviklingen. Fortetting, flere botilbud, bedre trafikkmessig tilknytning mellom Turistsentere/fjellet og sentrum nevnes av flere. Gjennomtenkte lokaliseringsløsninger og bred satsing på sentrumsfunksjoner er også tema for mange.

Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?

Hvordan Innbygda og Mosanden kan utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut, er en utfordring som kan bli krevende, men som må diskuteres i en helhetlig sammenheng. Synspunktene går på økt dialog og samarbeid mellom sentrum og Mosanden, ulike varegrupper i sentrum og på Mosanden, god tilgjengelighet mellom områdene, forutsigbarhet i planer, felles markedsføring, og at tilbud og åpningstider må tilpasses både lokalbefolkning og turister.

Ut fra en helhetsbetraktning vil vi ikke anbefale en etablering av dagligvarer på Mosanden. Samtidig vil vi fastholde, noe også mange med innspill i prosessen ga uttrykk for, at det vil være en spennende utfordring å styrke en komplementær utvikling mellom de to områdene på en måte som gir en styrket helhetsløsning. Hvordan dette kan skje blir diskutert nærmere i kapitlet Veien videre.

Hva må gjøres for å styrke infrastruktur, handels- og servicetilbudet for turister og hytteiere?

Kommunesenteret kan få økt betydning for turistene gjennom bedre tilgjengelighet og bedre kommunikasjonsmuligheter. Skiltingen må bli bedre, i tillegg til at aktørene i sentrum må tilpasse åpningstider slik at det blir mulig å benytte seg av tilbudene for turistene. Markedsføring må bli bedre, flere arrangementer og kulturtilbud må synliggjøres. Et stikkord er også attraktive møteplasser. Servicetilbud knyttet til Turistsenteret og Fageråsen bør være slik det er i dag, dvs. det bør være tilbud innen dagligvarer og friluft/sportsaktiviteter.

Kvinnenettverket i næringslivet i Trysil kommer med en rekke spennende forslag under dette punktet, bl.a. etterlyser de mer kunnskap om hva turister og hytteiere ønsker å gjøre i Innbygda. Videre mener de det må fokuseres mer på opplevelser, knyttet til lokal kultur og lokalt håndverk og arbeidsliv.

Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

Det påpekes at grendesentrene er viktige knutepunkter for bosettingen i en arealmessig stor kommune. På Østlandet er det bare Rendalen og Vinje som har et større areal enn Trysil kommune. Det ligger et utviklingspotensiale i satsingen på en småskala reiselivsnæring i

grendesentrene. Det må legges til rette for boligbygging og boligutleie, og det hevdes også at det kan legges bedre til rette for at eldre og funksjonshemmede kan bo lenger hjemme (i grendene) enn det som skjer i dag. Også under dette punktet er kommunikasjonsforbedringer et tema for mange. Ellers nevner flere at et sterkt kommunesenter i seg selv styrker grendene.

Tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/ nytenkende

Her er kreativiteten i mange innspill satt i høysetet. Vi merker oss bl.a. følgende forslag:

Verdensledende på elektrisk transport, Sentrumsnært rovviltsenter, Attraktiv restaurant i tårn (med "havfrua" på toppen) på flomvollen, Verdens eldre- og helseby, Eldrelandsby for rike pensjonister, Tryll fram en "Olav Thon", Etabler "the big moose" ved innkjøringen til sentrum: gå inn, utsiktstårn i hodet, se ut av øynene, kjøp elgting, m.m.

Ved siden av disse spektakulære forslagene, er det også en lang rekke andre forslag som helt sikkert vil bli vurdert i det videre arbeidet med en handlingsplan for senterutviklingen i Trysil.

Veien videre

Neste kapittel gir noen ideer til hvordan arbeidet med handels- og senterutviklingen i Trysil kan videreføres gjennom utarbeidelse av handlingsplaner. Den bredt anlagte medvirkningsprosessen har gitt et godt grunnlag for å fokusere på gjennomførbare ideer på både kort og lang sikt.

8. Veien videre

Det som har kommet fram gjennom de foregående kapitlene vil danne bakgrunn for å videreutvikle forslagene til tiltak, og hvordan dette arbeidet kan legges opp metodisk, handlingsrettet og med en ønsket gjennomføringskraft. Det betyr at en må vurdere hvilke prosesser som nå bør settes i gang for å oppnå målene om å styrke handels- og senterutviklingen i Trysil.

Et oppdatert faktagrunnlag er som nevnt viktig. Det er også viktig at faktagrunnlaget er interessenytralt, slik at strategidiskusjoner kan baseres på et grunnlag som de fleste aktører kan enes om.

Innbygda skal utvikles til et kommunesenter med større tiltrekningskraft. Det handler om en helhetstanke for utviklingen, konsentrert sentrumsutvikling, samtidig som Mosanden samspiller med kommunesentret som avlastningscenter for arealkrevende bransjer.

Det blir også viktig med en oppfølgende dialog med turistnæringen i forhold utvikling og lokalisering av handelstilbud som kan styrke infrastrukturen og tilbudsbredden i årene som kommer. Nærsetrene i kommunen må også inngå i en strategi for nærmiljøservice. Der det i dag er nærservice må en se på mulighetene for å videreføre dette.

I rapporten "Handels- og senteranalyse for Trysil" (2009) la vi fram statistikk som gir grunnlag for å vurdere styrke og mangler ved tilbudet av næringer innen tjenestesektoren i alle kommunene i Sør-Østerdalsregionen, målt gjennom antall tilbud og antall sysselsatte i 61 næringer innen tjenestesektoren pr. 1/1 2003 og 1/1 2008. Et mål kan være å gjennomføre en mer strukturert satsing på nyetableringer innen tjenestesektoren, som grunnlag for å utvikle kvaliteter og fortrinn som Trysil har. Andre mål er å utvikle nisjer og satsingsområder på tvers av tradisjonell tenkning, og å være nytenkende innen markedsføring. Både i nevnte rapport og NIBR-rapporten "Senterutvikling mot 2020" (2011) drøftes dette på en mer utførlig måte.

Gjennom den brede deltagelsen fra mange sentrale interessegrupper har vi nå kunnskap om hva folk flest i Trysil mener er sentralt og viktig for utviklingen framover, både på kort og lang sikt. En bred deltagelse som grunnlag for handlingsplaner gjør det også lettere å definere interessetyngdepunkter og legitimere valg av satsingsområder.

Handlingsplaner – organisering av arbeidet

Handlingsplaner kan, slik NIBR har gjennomført det i Vestby kommune, utvikles gjennom et nytt innledende seminar basert på resultatene i foreliggende rapport. Dvs. at mindre arbeidsgrupper introduseres for arbeidsopplegget med forslag til tiltak og handlingsplaner, og får en måneds tid på å komme med forslag til handlingsplaner.

Arbeid kan gjennomføres på flere forskjellige måter. Det kan legges til rette for at en tverrfaglig sammensatt arbeidsgruppe eller utvalgte arbeidsgrupper arbeider med de fire temaområdene: Kommunesenteret, Mosanden, Turistnæringen, inkl. hytteturismen, og Grendene.

Handlingsplanene kan også utvikles gjennom sterkere kommunal styring og medvirkning, og med eventuell ekstern bistand

Som enda et alternativ kan handlingsplanene utvikles i et samarbeid med Sentrumsforeningen, Mosanden næringsforening, Turistnæringen, inkl. hytteturismen og Grendeutvalgene.

Det er også mulig å tilrettelegge det videre arbeidet med et sterkere fokus på sentrum og Mosanden enn på de to andre temaområdene

Utvikling av tiltak og handlingsplaner, slik som vist i eksemplet fra Kongsberg (Vedlegg 2) – alternative muligheter for å organisere arbeidet

Arbeidsgrupper	Arbeidsform
En tverrfaglig sammensatt arbeidsgruppe, der alle arbeider med de 4 temaene	Innledende seminar/møte (eks. Vestby): Lage handlingsplaner med utgangspunkt i rapporten og tidligere utredninger
1-4 arbeidsgrupper med hovedansvar for hvert sitt temaområde	Innledende seminar/møte (eks. Vestby): Lage handlingsplaner med utgangspunkt i rapporten og tidligere utredninger
Kommunen tar arbeidet videre	Lage handlingsplaner med utgangspunkt i rapporten og tidligere utredninger
Senterforeningen, Mosanden næringsforening, Turistnæringen, Grendeutvalgene - som arbeidsgrupper	Lage handlingsplaner med utgangspunkt i rapporten og tidligere utredninger
En arbeidsgruppe med fokus på kommunesenteret	Innledende seminar/møte (eks. Vestby): Lage handlingsplaner med utgangspunkt i rapporten og tidligere utredninger
En arbeidsgruppe med fokus på et utvidet sentrumsområde, dvs. inkl. Mosanden	Innledende seminar/møte (eks. Vestby): Lage handlingsplaner med utgangspunkt i rapporten og tidligere utredninger

Uansett hvilken metode som velges, bør det inkluderes/tas hensyn til prosjekter som allerede er i gang innen de enkelte satsingsområdene. Det er også grunn til å ta fram gjennomførte utredninger (for eksempel Snøhetta-rapporten) som en del av underlagsmaterialet.

Handlingsplanenes innhold

Konkrete tiltak og satsingsområder er grunnlaget for prioriteringer, plassering av ansvar for oppfølging - ikke bare hos kommunen, men også hos andre med viktige oppfølgingsforutsetninger og kompetanse innen de aktuelle tiltaks- og satsingsområdene. Målet er å utvikle forslag til tiltak som skal inn i en handlingsplan. Vi kan skille mellom fire tiltakskategorier:

Forslag til tiltak på kort sikt

Forslag til tiltak på lang sikt

Forslag til tiltak av rituell karakter (årlige arrangementer, en handelens dag, m.m.)

Forslag til tiltak som skal bidra til å skape interesse/holdningsendringer m.m.

Dette gir videre et grunnlag for en handlingsplan for tiltakene, en handlingsplan som kan ha følgende hovedpunkter:

Tiltak/arbeidsoppgaver i prioritert rekkefølge
 Hovedansvar for planlegging /gjennomføring
 Andre medvirkende
 Oppstart
 Tidsramme
 Finansiering
 Informasjonsstrategi

Kommunen bør følge opp og kvalitetssikre arbeidet med realiseringen av tiltak. Se ellers Vedlegg 2, der det er vist eksempler på utvikling av handlingsplaner (Kongsberg kommune).

Gjennomføringskraft

Det er vel og bra med gode forslag til tiltak og løsninger. Erfaring tilsier at ofte stopper det opp her, og gode intensjoner løper ut i politiske omkamper, generelle planformuleringer og mangel på konkrete resultater. Etter en tid endrer forutsetningene for gjennomføring seg, og arbeidet med tiltak og handlingsplaner får begrenset eller ingen verdi når gjennomføringsprosessen strekkes ut, eventuelt stopper opp. I de tilfeller en lykkes med å nå snarlige konkrete resultater, melder også interessen seg raskt for å lære av de suksessfaktorene som har ført til resultater.

Dette tilsier at temaet gjennomføringskraft bør bli en del av gjennomføringsstrategien, der en legger opp til en diskusjon om hva begrepet kan inneholde, og hva som må gjøres for å oppfylle intensjonene og forpliktelsene som er nedfelt i tiltakene og handlingsplanen.

Temaområdene

Medvirkningsprosessen gir grunnlag for å utvikle handlingsplaner for alle de fire satsingsområdene: Kommunesenteret, Mosanden, Turistområdene, inkl. hyttenæringen og Grendesentrene.

Kommunesenteret Innbygda.

Her foreligger det nå gjennom medvirkningsprosessen en lang rekke forslag både på kort og lang sikt, forslag av rituell karakter (arrangementer, m.m.) og forslag som krever holdningsendringer. En del av forslagene kan i prioritert rekkefølge inngå i handlingsplaner, slik det er vist eksempel på i Vedlegg 2.

I tillegg er en del andre forslag og arbeidsmetoder som kan styrke Innbygda som kommunesenter beskrevet i rapporten "Handels- og senterutvikling i Trysil" (2009). Rapportene "Trysil – mulighetsstudie" (Snøhetta, 2007) og "Prosjektet sentrumsutvikling" (Knut Løken/Trysil kommune 2008), og Bustad og Hortens "Idemyldring omkring Trysils sentrumsutvikling" (2008) gir ideer til og grunnlag for oppfølgingsalternativer.

Mosanden næringsområde

Det er ingen tvil om at de fleste innspillene i medvirkningsprosessen dreier seg om et ønske om å ha et klart skille mellom de bransjer som etableres på Mosanden og de som etableres i sentrum. Sentrum bør etter de flestes mening ha handels- og servicetilbud som en vanligvis finner i sentrum av byer og tettsteder, mens Mosanden har bransjer som krever stort areal, som byggevarer, møbler, bilforretninger m.v.. Dette er også i tråd med de bestemmelser og føringer som ligger i kommunale og fylkeskommunale planer.

Det er trolig ikke mye uenighet om at et overordnet mål er at Innbygda og Mosanden bør komplettere hverandre og utfyller hverandre på en slik måte at kommunen som helhet og sentrum og Mosanden hver for seg kommer godt ut. Uenigheten oppstår når det dreier seg om hvorvidt det skal åpnes for dagligvarehandel på Mosanden. Synspunkter i forbindelse med en slik etablering på Mosanden utdypes mer i kapittel 6. 3. I tråd med det de fleste medvirkende i prosessen ga uttrykk for, blir det en spennende utfordring å styrke en komplementær utvikling mellom de to områdene på en måte som gir en styrket helhetsløsning. Da kan det bli aktuelt å fokusere på en rekke problemstillinger om videreutvikling av Mosanden, eksempelvis:

Hvilke nyetableringer av industri- og servicebedrifter vil kunne utfylle de som er der i dag?

Kan bedriftene på Mosanden utveksle og/eller selge hverandre tjenester, ev. hvilke?

Hvilke underleverandører innen tjenestesektoren kan styrke miljøet på Mosanden?

Kan den fysiske/arealmessige utformingen av Mosanden næringspark forbedres, ev. på hvilken måte?

Estetikk som tema: hva blir viktig for Mosanden?

Hvilke tiltak vil samlet styrke Trysil kommune, kommunesenteret og Mosanden?

Hvilke markeder er de viktigste for Mosandens bedrifter?

Har Mosanden et forbedringspotensiale i forhold til tilgjengelighet, og ev. hva er det som må gjøres?

Har Mosanden et forbedringspotensiale innen markedsføring, og ev. hva er det som må gjøres?

Har Mosanden et regionalt utviklingspotensiale, ev. på hvilke områder?

Kan det utvikles et samarbeid mellom skolesektoren og industribedriftene på Mosanden, ev. hvilke bedrifter, og hva kan det bestå i?

Hva kan gjøre utviklingen av Mosanden næringspark mer dynamisk og handlingsorientert?

Turistområdene inkl. hytteturismen

Trysil er en av Norges mest kjente turistkommuner, og det satses stort innen helårsturisme, både nasjonalt og internasjonalt. Antallet hytter i kommunen nærmer seg 6000, og hytteturismen er også en viktig ressurs for kommunen. Det er for øvrig bare Rendalen og Vinje som har større areal av kommunene på Østlandet. Turistområdene og turismen som næring er helt avgjørende for Trysils fremtid og utviklingsmuligheter.

Også her foreligger det nå gjennom medvirkningsprosessen en lang rekke forslag til tiltak både på kort og lang sikt, forslag av rituell karakter (arrangementer, m.m.) og forslag som krever holdningsendringer.

I tillegg finnes det også her flere aktuelle utredninger og rapporter, bl.a. rapporten ”Handels- og senterutvikling i Trysil” (2009) og rapporten ”Trysil – mulighetsstudie” (Snøhetta, 2007). Også hytteundersøkelser utført av Novitas kommunikasjonsrådgivning AS (2009) og Jan Velvin (2003) gir nyttig informasjon og grunnlag for oppfølgingsmuligheter.

Grendene

Mange av innbyggerne i Trysil bor i spredtbygde områder, og det finnes noen nærsentre i disse områdene. Hva som kan gjøres for å sikre et best mulig nærservicetilbud i grendesentrene er et tema som hører inn under en helhetlig satsing på handels- og senterutvikling i kommunen. Så får en ta stilling til hvorvidt det skal lages egne handlingsplaner i forbindelse med grendesentrene, i hvilken grad grendeutvalgene skal involveres i dette, og hvordan en kan benytte seg av ekstern ekspertise, for eksempel Kommunal- og regionaldepartementets Merkurprogram, som ivaretar mindre lokalsamfunns interesser mht. servicedekning.

Referanser

- Bustad, Pål Arne: Idemyldring omkring Trysil sentrumsutvikling (2008).
Horten, Tor-Magnus
- Hedemark fylkeskommune: Veileder for Senterstruktur, varehandel og service i Hedmark
(2007)
- Miljøverndepartementet: Rikspolitisk bestemmelse om kjøpesentre (2008)
- NIBRs database for senter- og næringsutvikling (2007).
- Norsk Senterstatistikk: Senterboken 2001- 2011.
- Novitas kommunikasjonsrådgivning AS: Hytteeierundersøkelse – Trysilfjell Hytteeierforening
(2009)
- Statistisk Sentralbyrå: Diverse statistikk 1980-2011.
- Snøhetta AS: Trysil – Mulighetsstudie (2007).
- Trysil kommune: Forbrukerundersøkelse av handelsmønster i Trysil kommune (2009).
- Trysil kommune: Kommunekart.
- Trysil kommune: Kommuneplan, langsiktig del 2009 – 2020
- Trysil kommune: Trysil sentrum reguleringsplanbestemmelser (2006)
- Trysil kommune: Reguleringsplan for Mosanden Næringspark (2008)
- Trysil kommune/Knut Løken: Prosjektet sentrumsutvikling. Sluttrapport. 2008.
- Trysil kommune/Knut Løken m.fl.: Prosjektet sentrumsutvikling. Diverse underlagsmateriale
2006 - 2008.
- Vanberg, Vidar: Utvikling av Kongsberg som handelsby. Handlingsplaner. NIBR 2005.
- Vanberg, Vidar m.fl.: Innbyggermedvirkning i kommunal planlegging (2007).
- Vanberg, Vidar: Handels- og senteranalyse for Trysil kommune NIBR-repport 2009:11
- Vanberg, Vidar: Hadelandregionens fortrinn. Delrapport 2011.
- Vanberg, Vidar: Senterutvikling mot 2020. NIBR-rapport 2011:9
- Velvin, Jan: En kartlegging av hyttebasert reiseliv i Trysil som ledd i økt lokal verdiskapning.
Høgskolen i Buskerud, Kongsberg 2003.

Vedlegg

1. Terminstatistikk for Trysil kommune 2011
2. Eksempel på arbeid med handlingsplaner - Kongsberg
3. Seminarprogram
4. Innspill fra ulike interessegrupper til medvirkningsprosessen

Vedlegg 1

Terminstatistikk for Trysil kommune 2011

0428 Trysil

Næring 45 og 47 2011

NACE		Tusen kr.						
		I alt	1. termin	2. termin	3. termin	4. termin	5. termin	6. termin
45	Motorvogn tjenester	86 056	10 425	14 003	15 246	11 906	18 280	16 196
45.1	Motorvognhandel, unnt. motorsykler	:	:	:	:	:	:	:
45.11	Handel med biler og lette motorv.	:	:	:	:	:	:	:
45.112	Detalj. biler, unnt. motorsykler	:	:	:	:	:	:	:
45.2	Rep. av motorvogner/unnt. motorsyk.	42 539	6 081	7 399	6 836	5 605	6 972	9 646
45.3	Del-/utstyrshdl. til motorvogner	:	:	:	:	:	:	:
45.32	Detalj. deler/utstyr til motorvogn	:	:	:	:	:	:	:
47	Detalj.	665 142	112 221	122 020	89 538	108 621	106 668	126 073
47.1	Butikkh. med bredt vareutvalg	297 612	52 136	58 721	38 377	47 336	46 120	54 923
47.11	Butikkh. bredt utvalg nær.midler m.m.	276 148	49 665	55 708	34 953	43 718	42 571	49 534
47.111	Butikkh. bredt utvalg nær.midler m.m.	:	:	:	:	:	:	:
47.112	Kioskh. bredt utvalg nær.midler m.m.	:	:	:	:	:	:	:
47.19	Butikkh. bredt vareutvalg el.	21 464	2 471	3 013	3 424	3 618	3 549	5 389
47.2	Spesialforr. nær.- og nytelsesmidl.	23 958	3 466	4 632	2 887	4 057	3 682	5 234
47.24	Butikkh. baker-, konditorvarer m.m.	:	:	:	:	:	:	:
47.241	Butikkh. baker- og konditorvarer	:	:	:	:	:	:	:
47.242	Butikkh. sukkervarer	:	:	:	:	:	:	:
47.25	Butikkh. drikkevarer	:	:	:	:	:	:	:
47.251	Butikkh. vin og brennevin	:	:	:	:	:	:	:
47.3	Detalj. drivstoff til motorvogner	84 003	14 898	14 648	12 668	15 192	13 799	12 799
47.4	Butikkh. med IKT-utstyr	:	:	:	:	:	:	:
47.43	Butikkh. audio- og videoutstyr	:	:	:	:	:	:	:
47.5	Butikkh. med andre husholdningsvarer	112 108	11 534	14 251	18 297	22 857	22 640	22 530
47.51	Butikkh. tekstiler og utstysvarer	:	:	:	:	:	:	:
47.52	Butikkh. jernv., fargev. og glass	79 166	6 774	8 603	14 466	17 746	16 835	14 742
47.521	Byggvarehus m.m.	:	:	:	:	:	:	:
47.522	Butikkh. jernvarer	:	:	:	:	:	:	:
47.529	Butikkh. byggevarer el.	:	:	:	:	:	:	:
47.54	Butikkh. el. hush.apparater	:	:	:	:	:	:	:
47.59	Butikkh. møbler/belys.utstyr m.m.	:	:	:	:	:	:	:
47.591	Butikkh. møbler	:	:	:	:	:	:	:
47.593	Butikkh. kjøkkenutstyr/steintøy m.m.	:	:	:	:	:	:	:
47.599	Butikkh. innredningsartikler el.	:	:	:	:	:	:	:
47.6	Butikkh. med bøker, musikkart. etc.	59 630	16 836	14 771	3 319	5 263	6 535	12 906
47.61	Butikkh. bøker	:	:	:	:	:	:	:
47.64	Butikkh. sportsutstyr	:	:	:	:	:	:	:
47.641	Butikkh. sportsutstyr	:	:	:	:	:	:	:
47.7	Annen butikkhandel	77 795	11 801	13 423	12 510	12 614	12 156	15 291
47.71	Butikkh. klær	14 621	2 201	2 608	2 306	2 406	2 371	2 729
47.72	Butikkh. Skotøy og lærvarer	:	:	:	:	:	:	:
47.721	Butikkh. Skotøy	:	:	:	:	:	:	:
47.73	Butikkh. apotekvarer	:	:	:	:	:	:	:
47.76	Butikkh. blomster/planter m.m.	:	:	:	:	:	:	:
47.761	Butikkh. blomster og planter	:	:	:	:	:	:	:
47.77	Butikkh. ur, gull- og sølvvarer	:	:	:	:	:	:	:
47.772	Butikkh. gull- og sølvvarer	:	:	:	:	:	:	:
47.78	Butikkh. nye varer i spes.forr. el.	14 896	2 261	2 589	2 302	2 499	2 229	3 016
47.781	Butikkh. fotoutstyr	:	:	:	:	:	:	:
47.782	Butikkh. optiske artikler	:	:	:	:	:	:	:
47.789	Butikkh. el.	6 903	1 010	1 188	1 039	1 151	1 024	1 491

Næring 45 og 47 2011

Tusen kr.

NACE		I alt	1. termin	2. termin	3. termin	4. termin	5. termin	6. termin
47.79	Butikkh. Brukte varer	:	:	:	:	:	:	:
47.791	Butikkh. antikviteter	:	:	:	:	:	:	:
47.799	Butikkh. Brukte varer el.	:	:	:	:	:	:	:
47.9	Detaljh. Utenom utsalgssted	:	:	:	:	:	:	:
47.99	Detaljh. Utenom utsalgssted el.	:	:	:	:	:	:	:

Tegnforklaring

. Tall kan ikke forekomme

: Tall kan ikke offentligjøres

0 Mindre enn 0,5 av den brukte enhet

- Null

© Statistisk sentralbyrå 2012

Vedlegg 2

Eksempel på arbeid med handlingsplaner - Kongsberg

Infrastruktur

Kort sikt (praktiske/enkle/lett gjennomførbare tiltak, 0-1 år)

Tiltak/ Arbeidsoppgaver Prioritert rekkefølge	Hovedansvar for planlegging/ gjennomføring	Medvirkende	Oppstart	Tidsramme	Finansiering	Innførm- sjons- strategi
Øke bredden på innkjøring på Gamlebrua	Statens vegvesen	Kongsberg kommune	Snarest	1 mnd	Statens Vegvesen	Annonse etter tiltaket er gjennomført
Rundkjøring i klokkerbakken.	Statens Vegvesen	Kongsberg kommune	2005	2005-2006	Statens Vegvesen	Ingen
Parkeringsplan ”markedsføre” nåværende parkeringer.	Kongsberg kommune	Næringsliv	2004	1.halvår 2005	Kongsberg kommune	Annonse Samarbeid med næringsliv
Parkering i Haspa parkeringsavgift	Kongsberg Kommune	Kommunen	2005	2005	Kongsberg kommune	Annonse Samarbeid med næringsliv
Skiltplan - Velkommen til - Skilt i byen....	Kongsberg Kommune	Sølvbyen, Statens Vegvesen	ASAP 2005	5 mnd2005	Kongsberg Kommune Næringsliv	Annonse Samarbeid med næringsliv
Tungtransport ledes via Gomsrud.	Statens Vegvesen	Kongsberg kommune	2005	2005	Statens Vegvesen	Skilt

Infrastruktur

Lang sikt (tyngre viktige oppgaver som trenger tid)

Tiltak/ Arbeidsoppgaver Prioritert rekkefølge	Hovedansvar for planlegging/ gjennomføring	Medvirkende	Oppstart	Tidsramme	Finansiering	Informa- sjons- strategi
E-134 1. Kommunal beslutning 2. Vegvesen 3. Påvirke politisk	Statens Vegvesen	KK+private+be boere i Kbg	Kommune- delplan blir beh. 1.halvår 2005	Snarest mulig, jmf. trafikk tall	Staten Andre finansmåter må vurderes	Arbeide politisk i samarbeid med næringsliv
Oppgradering av Nybrua.	Kongsberg Kom	Befolkningen og næringsliv	2005	2005-2006	Kommunen Næringsliv Private	Utstilling på bibloteket Egen arbeids- gruppe
Rundkjøring i Haspa inn til Bussedalen*.	Statens Vegvesen	Kogsberg kommune	Snarest mulig*	Ferdig 2007	Statens Vegvesen	Bruke dagens trafikk- telling for alt hva de er verdt

* Første mulige finansiering er i perioden 2006-2009. Dvs. at første mulighet for oppstart er i 2006, forutsett at prosjektet prioriteres av Vegvesenet og Regionrådet for BTV

Infrastruktur

Rituelle/årlige tiltak (markeringer/festivaler/markeder/handelens dag mv.)

Tiltak/ Arbeidsoppgaver Prioritert rekkefølge	Hovedansvar for planlegging/ gjennomføring	Medvirkende	Oppstart	Tidsramme	Finansiering	Informasjons- Strategi
Jazzfestivalen Kongsbergmarken Vestsidendagene "Nattåpent" Glogerfestivalen Tilrettelegge for best mulig trafikkavvikling i.f.m. disse arrangem.	Arrangører Sølvbyen Kongsberg kommune	Arrangører Sølvbyen Kongsberg kommune	2005	2005	Alle	Annonse evt. egne info oppslag til det enkelte arrangem.

Infrastruktur

Opgaver som er vanskelig å gjennomføre, men der det er viktig å øve påvirkning for å oppnå resultater på sikt

Tiltak/ Arbeidsoppgaver Prioritert rekkefølge	Hovedansvar for planlegging/ gjennomføring	Medvirkende	Oppstart	Tidsramme	Finansiering	Informa- sjons- strategi
Nytt kryss, Drammensvei/Eiker- veien*	Kommunen Statens Vegvesen	Statens Vegvesen Kommunen Utbyggere	Snarest mulig*	Ferdig 2007	Statens Vegvesen Utbyggere Kommunen	Arbeide politisk og gjennom næringsliv
Ny vei Kongsberg Nord (Baneveien)	Kommunen Statens Vegvesen		Senest 2007	2010	Statens Vegvesen Utbyggere Kommunen	Arbeide politisk og gjennom næringsliv
Gang og sykkelveier, til bedrifter og skoler. "Sykkelbyen Kongsberg".	Statens Vegvesen Kommunen	Statens Vegvesen Fylkes- kommunen Kongsberg kommune	2006	10 års periode	Statens Vegvesen Fylkes- kommunen Kongsberg kommune	Eget opplegg

* Første mulige finansiering er i perioden 2006-2009. Dvs. at første mulighet for oppstart er i 2006, forutsett at prosjektet prioriteres av Vegvesenet og Regionrådet for BTV

Vedlegg 3

Seminarprogram, Trysil 17. april 2012

- 15.00 – 15.10 Velkomsthilsen ved ordfører Ole Martin Norderhaug
- 15.10 – 15.40 Handels- og senterutvikling i Trysil. Faktagrunnlag, opplegg og gjennomføring, ved Vidar Vanberg, Norsk Institutt for by- og regionforskning
- 15.40 – 16.10 Pause/servering
- 16.10 – 16.15 Introduksjon til gruppearbeid, ved Vidar Vanberg
- 16.15 – 18.15 Gruppearbeid
- 18.15 – 18.30 Kaffe
- 18.30 – 19.15 Presentasjon av resultater fra hver av gruppene
- 19.15 - 19.50 Plenumsdiskusjon, ledet av ordfører Ole Martin Norderhaug
- 19.50 – 20.00 Oppsummering av dagen og veien videre, ved ass. rådmann Bjørn Myhre

Vedlegg 4

Trysil-seminarresultater2012

Innspill fra ulike interessegrupper til medvirkningsprosessen**Gruppearbeid – seminaret 17. april 2012****Innspill fra Trysil sentrumsforening/områdegruppe sentrum****Innspill fra Mosanden Næringsforening****Innspill fra Grendeutvalgene****Innspill fra Ungdomsrådet i Trysil****Innspill fra Kvinnenettverket i næringslivet i Trysil****Innspill fra enkeltpersoner**

Gruppearbeid – seminaret 17. april 2012

Handel og senterutvikling i Trysil kommune 17.04.2012 Referat fra gruppe 1

Torgal Sætre, Jan Erik Schöld, Gudrun Sanaker Lohne, Kjell Erik Nordahl, Erling Rønning, Rolf Mobæk , referent Erik Johan Hildrum

1. Hvordan kan kommunesentret Innbygda styrkes som senter for handel og service ?

Hva må gjøres på kort sikt?

- Åpningstider – tilpasses også turistene. Enhetlige åpningstider
- Kompetanseøkning – felles forståelse for hvordan en kan øke inntjeningen ?
- Slutt å skylde på andre - dra i felles retning !
- Dagens drivere må benytte seg av de ekstra tilbudene som organiseres, som for eksempel Trysilsmellen
- Møteplasser / lekeplasser i sentrum
- Utvikling av Løkjasvingen - prosessen er i gang
- Hva med å synliggjøre innfarten til sentrum bedre ? Kan en åpne opp innfarten og med fjerning av vegetasjon for vise hva vi har her i Trysil ?
- Kan en gjøre mer ut av de ulike høytidene ved vimpler, vindusutstillinger m.m.?
- Skape møteplasser og sosiale happenings i Innbygda
- Ta kontakt med sesongansatte for å invitere til etablering, orientere om barnehagesøknad osv. – lage en ”Kom til Trysil perm ” – eksempel fra Løten
- Serveringssteder – åpning på kveldstid !
- Aktiviteter for våre sesongansatte – vise hva som finnes av tilbud (en kommunal oppgave ?) – hvorfor er Trysils tilbud en godt bevart hemmelighet ?

Hva må gjøres på lang sikt ?

- Mer folk i sentrum – få investorer til å satse i sentrum
- Endring av sentrumsplanen – byggehøyder og lignende
- Knytte sentrum sammen med Turistsenteret – uten bruk av egen bil - finn løsning (elbusser, trikk eller lignende)!
- Bruk Trysil sentrum som begrep og ikke Innbygda, det er bedre kjent ute
- Bygg en innfallsport ved Mosanden – her er det ikke pent !
- Statoil bør ut av sentrum

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut ?

- Konsentrere handelen av for eksempel byggevarer til et sted - Mosanden. Kan det generere et større potensial ved at en gjør hverandre bedre ?
- Legge dagligvare til Mosanden
- Ikke åpne opp dagligvare utenfor sentrum
- Mer detaljhandelsbutikker i sentrum, legg til rette for nisjebutikkene

3. Hva må gjøres for å styrke handels- og servicetilbudet for turister og hytteeiere ?

Generelt svar på disse tre punktene er et dette løser seg dersom en har løst de andre spørsmålene !

Hvordan kan kommunesentret få økt betydning for turistene ?

- Få på plass en skiløype ned til sentrum, og knytt denne og sammen med en løype til Bjønnåsen. Etabler en enkel skiheis så snart som mulig fra Kiwi vestsiden eller Vestbyvegen opp til senteret – knytt senter og sentrum sammen !

Hvilke servicetilbud bør legges til Turistsenteret og Fageråsen

- Ikke noe mer enn det som finnes i dag !
- Evt. noe mer treningssenter ?
- Sykkelservice legges ned til sentrum

Hvordan kan kommunesenteret tilpasset hytteturismen best mulig ?

- Få aktiviteter inn i sentrum som gjør det attraktivt å oppholde seg der.

4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning ?

Ikke behov for styrkning ut over nivået som en har i dag.

Det bør være enkelt å etablere nye boliger i grendene.

5. Tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende nytenkende

- Etablering av vannspeil i elva, for å ta i bruk elva for aktiviteter på flåter, brygger m.m.
- Verdensledende på elektrisk transport
El- biler, scootere, busser osv. – engasjer Eidsiva !
- Gratis lokaler for alle næringsdrivende, for et gitt antall år. Moderne arkitektur !

Handels og senterutvikling i Trysil.

Referat fra gruppe 2.

Leder: Torbjørn Amdal

Sekretær: Gro Svarstad

Deltakere: Ingrid Brattestad, Svein Andersen, Torbjørn Lyseggen og Geir Håvard Sandbakk

1. Hvordan kan kommunesenteret styrkes som senter for handel og service?

Hva må gjøres på kort og lang sikt?

Utfordringer: Sentrum er langstrakt og usynlig for turistene

Flere personer må bo og oppholde seg i sentrum. Dette kan skje ved:

- Fulle tomme lokaler
- En sterkere integrasjon mellom sentrum og Trysilfjellet gjennom bedre kommunikasjon. Enten ved bygging av en gondol, bedre tilrettelagt busstilbud, gang og sykkelveger mot sentrum (fra Turistsenteret, Idrettsplassen, Nybergsund og Buflogrenda)
- Tilgjengelighet er helt avgjørende.
- At det tilrettelegges slik at flere bor i sentrum. Arealet ved flomvollen kan frigjøres
- Økt aktivitet – flere kulturelle og kommersielle aktiviteter må skapes og ulike møteplasser / lekeplasser må etableres Gamleskula kan brukes mer aktivt
- Bedre skilting; synliggjøre avkjøring til sentrum og skilting av gang- og sykkelstier fra Turistsenteret og ned til sentrum

Forskjønne sentrum

- Dekkforhandler og bensinstasjon må flyttes
- Etablere ei trivelig gågate i Løkjasvingen
- Gjøre avkjøringen til sentrum innbydende

Trafikale utfordringer finnes de?

- Er det behov for mer enn rundkjøring, akselerasjonsfelt på rv 26 og flere plasser
- Behov for ny adkomst fra sør

Hvorfor er det så vanskelig å få til noe i Trysil?

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mhp handel og service slik at begge områdene kommer styrket ut?

- Knytte sentrum og Mosanden bedre sammen med vei og bru
- Rendyrke plassering ulike virksomheter
- Sterkere kommunal styring
- Ny lokalisering av dagligvarehandel ved Nybrua – Hvilke konsekvenser vil det ha for grendebutikkene?
- Delte meninger om hvilke konsekvenser etablering av dagligvarehandel på Mosanden vil ha for sentrum

3. Hva må gjøres for å styrke handels- og servicetilbudet for turister og hytteeiere?

Hvordan kan kommunesenteret få økt betydning for turistene?

- Turistene må finne sentrum – Bedre skilting
- Sentrum må være innbydende, det må se pent ut , det må finnes attraktive tilbud og ulike møteplasser
- Kulturtilbudene må tilpasses turistene

Hvilke servicetilbud bør legges til Turistsenteret og Fageråsen?

- Det er dekkende slik det er i dag. Dette er i tråd med det som kommuneplanen legger opp til
- Oppgave for oss som bor i Trysil å bruke det som finnes av tilbud

4. Hvordan kan grendene styrkes mht servicedekning?

- Et sterkt sentrum vil styrke grendene
- Grendene må åpnes for andre for å skape liv, jfr utleie av boliger som brukes som fritidseiendommer

5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, et av tiltakene skal være grensesprengende /nytenkende

- Etabler en gondol mellom sentrum, Turistsenteret og toppen av Trysilfjellet
- Etabler IKEA i Trysil
- Realisere planene om Rovviltsenteret sentrumsnært
- Etabler ei bru fra sør
- Flytte polet sør i sentrum

Andre forhold som ble påpekt:

- Vi må ta vare på det som er
- Manglende langsiktighet og forutsigbarhet i planer- stadige omkamper må unngås
- Verdiskapingen må tilbake til tryslingene
- Savner dynamikk og at noen tar ansvar for gjennomføring i kommunen
- Mangler felles forståelse av problemene/utfordringene

Handels- og senterutvikling i Trysil

Referat fra gruppe 3

Deltagere: Per Jon Stengrundet, gruppeleder
 Gunnar Olav Faanes
 Håkan Stengrundet
 Lars Lillebo Tøraasen
 Anja Holmøy

Bjørn Tore Bækken, sekretær

1. Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?

- Gruppa definerte Innbygda i denne sammenheng til å være sentrum indre sone på østsida, pluss Kiwi, Trysil-Knut og Byggmix på vestsida

Kortsiktig:

- Synliggjøre et en kommer til sentrum ved avkjøringa fra fv. 26, som gjør en oppmerksom på at du kommer til et sentrum, og at du får lyst til å besøke sentrum
- Bedre skilting også ved Kilenkrysset
- Generelt bedre skilting i innfarten til sentrum, og mer tiltalende skilt som gir inntrykk av å bli ønsket velkommen
- Hva skjer med Bøes?
- Skatepark på Prestegardsjordet – vil bli en møteplass for ungdom
- Tilpasse åpningstidene i sentrum til turistenes behov
- Markedsføre sentrum og forlengete åpningstider til utenbygds, for eksempel i Aftenposten
- Flere arrangementer i sentrum, for å trekke folk
- Bedre internbusstilbud mellom fjellet og sentrum, f.eks elbuss som går kontinuerlig i perioder

Langsiktig:

- Forutsigbarhet og langsiktighet i rammebetingelser og planer, klarhet i at det er sentrum det skal satses på når det gjelder detaljhandel og service

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?

- Forutsigbarhet i planene for hvert område, at vedtatte planer følges
- Felles markedsføring av Sentrum/Mosanden, og hva de i sum kan tilby

3. Hva må gjøres for å styrke handels- og servicetilbudet for turister og hytteeiere?

- Bedre skilting ved ankomst sentrum, for eksempel opplysningskilt som opplyser om hva skjer i helga, i sentrum, i fjellet?
- Kommunesenteret må få et bredere handels- og opplevelsestilbud, bedre åpningstider

- Bedre kommunikasjon mellom sentrum og fjellet, også utenom heisens åpningstider (elbuss)
- Bra tilbud i forhold til behovet i Fageråsen og på Turistsenteret

4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

- Å satse på sentrum vil styrke grendene

5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/nytenkende?

- Grensesprengende: **"Fjelltrikken" eller "Attraktiv restaurant i tårn (med "havfrua" på toppen) på flomvollen"**
- Arbeide for å trekke kompetansearbeidsplasser hit, vil bidra til flere ben og stå på
- Bedre infrastruktur i sentrum (trafikkavvikling og parkering)

Handels- og senterutvikling i Trysil

Referat fra gruppe 4

Leder: **Anne Karine Sørhus**

Sekretær: **Staffan Bergqvist**

Deltakere: **Svein Andersen, Jens Søgård, Kent Bakke, Mads Notkevich**

Innledende presentasjons runde.

Nøkkel er arbeidsplasser

Kvalitet

Fra ord til handling

1. Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?

Hva må gjøres på **kort sikt**?

- Første inntrykket er utrolig viktig.
- Sentrum avfart ikke godt synlig.
- Sentrum må markeres bedre.
- Redusert hastighet i krysset.
- Ta bort busker og kratt gjør innfarten triveligere.
- Forskjønning av sentrum klipp plener, blomsterkasser. osv.
- Dette behøver ikke koste mye penger. Sommerjobb for ungdom.
- Blomsterkasser.
- Noen felles retningslinjer hadde kanskje vært bra, kan kommunen ta føringen.
- Mystery shopper kan bidra til kvalitetshøyning i butikker.

Hva må gjøres på **lang sikt**?

- Kvalitet: Personavhengig, motivasjon og ambisjon hos den som driver.
- Miljøvennlig transport gondol eller buss sentrum fjellet. Knytte i hop.
- Senger i sentrum. Restaurant, cafe.
- Flytte Statoil til andre siden elva.
- Komprimere handel, fortetting.
- Langsiktig plan må brukes, det må være forutsigbart
- Plan med visjon for sentrum
- Trygt sentrum for syklister og gående altså bedre sykkelstier og gangveier.
- bruk flomvollen og areal mellom flomvoll og storvegen.

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?

- Vi vil ha et levende sentrum der både innbyggere og gjester trives.
- Kan vi gjøre sentrum attraktivt vil det være viktig for utvikling for lokalsamfunnet.
- Det er klart at dagens langsiktige plan må følges.
- Flytte noen plasskrevende virksomheter fra sentrum til Mosanden.

3. Hva må gjøres for å styrke handels-og servicetilbudet for turister og hytteeiere?

- Se ovanstående punkter.
  - Få dem ned i sentrum.
  - Kulturaktiviteter bør markedsføres bedre for turister f.eks på skjermer i bussene som går mellom bygda og fjellet.
- Hvordan kan kommunesenteret få økt betydning for turistene?
- Kommunikasjon.

Hvilke servicetilbud bør legges til Turistsenteret og Fageråsen?

- Ski mat drikke

Hvordan kan kommunesenteret tilpasses hytteturismen best mulig?

Mer kommunikasjon, Flere busstransporter

4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

- Kollektivtransport bygges ut. Styrke sentrum.
- Helårsturisme kan spride utvikling til grender.

5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels-og senterutviklingen i kommunen, ser et av tiltakene skal være grensesprengende/nytenkende?

- Unike nisjebutikker
- Stort spennstig signalbygg 10 etasjer på bygg på hotellet
- Trikk fra Bjønnåsen til sentrum og videre opp i fjellet.
- Arrangementer legges opp i et årshjul.
- Verdens eldre og helseby

Handels- og senterutvikling i Trysil

Referat fra gruppe 5:

Per Anders Rundfloen, Remy Bakke, Sissel Sabel, Ola Tøraasen, Laila Høgliangen Vog
Beathe Sande

1. Hvordan kan kommunesentret Innbygda styrkes som senter for handel og service:

Hva må gjøres på kort sikt:

- Få fylt opp de tomme lokalene i sentrum med strategisk virksomhet som vil trekke folk – ”serverdigheter”
- Markedsføring av sentrum og skilting til sentrum

Hva må gjøres på lang sikt:

- Samle ”gårdeiere” og investorer for å få til samarbeid rundt det å fylle lokalene (mini utmarkslag-modell)
- Klargjøre føringer gjennom plan og oppfølging av disse planene
- Få til gode transportordninger mellom fjellet og sentrum
- Bygge flere leiligheter/boenheter i sentrum – ikke turistsenger.

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel , service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut.

- Dialog mellom næringsliv på mosanden og i sentrum – avklaring dem mellom ift hva som skal være på de ulike stedene.
- Gangbro over elva ml sentrum og idrettsbanen vil gjøre områdene mer tilgjengelige
- Politiske avklaringer i forhold til hva de ønsker. Viktig med tydelighet i forhold til hva som skal ligge hvor. Langsiktighet.
- Gruppen mener at industri og plasskrevende handel skal ligge på mosanden og detaljhandel i sentrum

3. Hva må gjøres for å styrke handels- og servicetilbudet for turister og hytteiere?

Hvordan kan kommunesentret få økt betydning for turistene:

- Opplevelser
- Åpningstider da det er folk på bygda – like åpningstider i sentrum.
- Tilbud også på sommeren som kino og eks åpen kirke
- Markedsføring av ha som skjer i sentrum overfor turistene
- Arrangementer

Hvilke servicetilbud bør legges til Turistsentret og Fageråsen

- Mat og sport – som det er i dag.

Hvordan kan kommunesentret tilpasses hytteturismen best mulig?

- Bedre kommunikasjon mellom fjell/hytteområder og sentrum – kollektiv transport
- Miljøprofil på produktet TRYSIL – for å få turister til å kjøre kollektivt.

4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

- Kommunikasjon mellom sentrum og grendene – kollektiv transport

5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/nytenktende.

- Klare rammevilkår
- Rendyrke sentrum for bolig, service og detaljhandel
- Aktiviteter som trekker barn, unge, voksne og eldre
- Kommunikasjon med miljøprofil
- Eldrelandsby v/Djupbekkmoen – for rike pensjonister.

Innspill fra Trysil sentrumsforening/områdegruppe sentrum

Trysil Sentrumsforening/Områdegruppe sentrum
v/Stine Akre

Handels og sentrumsutvikling i Trysil - Invitasjon til å delta i prosessen

Sentrumsforeninga vil innledningsvis gi en positiv tilbakemelding i forhold til prosessen som er iverksatt og at vi som organisasjon, sterkt knyttet til sentrums interesser, involveres i dette. Vi vil dog innvende at det allerede finnes mye god dokumentasjon rundt framtidig sentrumsutvikling og at dette i sterk grad fortsatt kan være førende for framtidige veivalg.

Vi har over lang tid fulgt og involvert oss i diskusjonene rundt utviklingen på Mosanden og hvilke konsekvenser dette vil ha for sentrum. Vi er opptatt av helhetlig tankegang og ønsker oss et framtidig sentrum der også Mosand spiller en sentral rolle. Utfordringen blir å finne en fornuftig fordeling der sentrums indre sone og Mosanden utfyller hverandre til beste for hele vårt lokalsamfunn. Her må det også etableres en forutsigbarhet i overordnede planer som gir økt lyst til ny aktivitet og investering.

Så til spørsmålsstillingene det bes om tilbakemelding på. Sentrumsforeninga gjennomførte sitt årsmøte 24. april 2012 og det ga oss en god mulighet til gjennomgang av spørsmålene. I alt 15 frammøtte ble fordelt i 3 grupper og resultatet fra dette arbeidet framkommer i punktene nedenfor. I tillegg har også styret i sentrumsforeninga i flere sammenhenger diskutert våre ulike utfordringer og dette er også forsøkt innbakt i vår høringsuttalelse.

1. Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?

Hva må gjøre på kort sikt?

Gode tanker må omsettes i handling!

Vi ønsker blant annet at det børstes støv av Snøhettarapporten, framtidsvisjonene fra unge arkitektstudenter og mange av konklusjonene i sentrumsutviklingsprosjektet. Her finnes mange gode innspill som raskt kan omgjøres i handling.

Mange av våre medlemmer er opptatt av forutsigbarhet og at vedtatte planer overholdes. Vi kan ikke fortsette å bygge et sentrum basert på dispensasjoner. Dette betyr klare planer som signaliserer en felles overordnet retning og reguleringsforskrifter og detaljplaner som en konsekvens av dette. Denne forutsigbarheten tror vi vil bidra til økt investeringslyst og økt tro på fremtiden. For å lykkes med dette må ulike aktører spille på lag slik at planene forankres bredt gjennom involvering i prosessene som iverksettes.

Det er et klart ønske om at det så raskt som mulig settes fokus på mer ryddighet, forskjønning og vedlikehold i sentrum. Dette kan dreie seg om ryddig av villniss og kratt, vedlikehold av grøntareal, trafikkøyer med mer for å gi sentrum en

ansiktsløfting. Her må selvsagt alle ta et ansvar, men kommunen kan selv være med å legge lista på egne arealer/fellesarealer samt i sterkere grad gi pålegg til grunneiere som ikke i tilstrekkelig grad følger opp.

For å gjøre sentrum mer synlig og tilgjengelig er det behov for mer skilting inn til sentrum både fra nord og sør samt i sentrum for å vise at sentrum består av mer enn Trysilssenteret. Skiltingen må ha en ensartet profil og gjerne være knyttet opp mot profiler som allerede er etablert innenfor reiselivet. I sterkere grad må også skilting og informasjon synliggjøre sentrum mer overfor gjestene i fjellet. Dette kan f.eks. skje via TV-kanalen fjellet, informasjonstavler i fjellet, magasiner med mer.

Sentrums ulike næringsdrivende må oftere sørge for felles annonsering av sentrums ulike tilbud. For å synliggjøre vårt totale handelstilbud bør også samhandling med Mosand og næringsdrivende der forsterkes. Dette kan på sikt bidra til mindre handelslekkasje og grunnlag for nyetableringer.

Det må lages flere anledninger til å besøke sentrum. Is på Fladhagenjordet, sykkeløp og andre arrangementer er gode eksempler på tiltak som trekker folk, men dette må skje oftere og i en mer samordnet form.

Fra sentrumsforeningens side er det også en drøm om på ny å fylle opp tomme lokaler, inkludert gjenåpning av Bøes, men dette krever at mange av tiltakene overfor gjennomføres for å gi oss alle en større motivasjon til videre satsing. Vi kan hvis vil vil!

Vi har stor tro på at området mellom Storvegen og flomvollen skal utgjøre sentrums framtidige handelsareal. Dette krever en kraftig oppdatering av Løkjasvingen. I dag er det knapt nok gatelys i dette området og infrastruktur i form av vann/kloakk er utdatert. Dette må snarest settes opp på tiltakslista over ting som skal utbedres.

Som et lite apropos ble det også sagt som et hjertesukk at sentrum ville framstå tydeligere om man bygde en levegg ut mot Riksvei 26 på Mosand for å skjule alt rotet i dette området. Den tidligere nevnte forskjønningen må også gjelde for dette området.

Hva må gjøres på lang sikt.

Også i et langsiktig perspektiv ønsker vi å påpeke behovet for langsiktige og forutsigbare planer som man forholder seg når vedtak om utvikling fattes. I dette legger vi også ønske om blant annet at gode trafikk-løsninger, tilstrekkelig med parkeringsplasser, fortetting innefor enkelte områder og krav til bebyggelse/utforming integreres.

Det må også arbeides videre med å styrke sentrums posisjon blant befolkningen som bor i grendene. Det må erkjennes at vi er gjensidig avhengig av hverandre, men at et sterkt og levende sentrum krever felles innsats fra alle, inkludert våre politikere.

Vi har også tro på opprettelsen av et finansierings/utviklings-selskap med kommunen som medspiller. Dette selskapet kan i noen grad bidra med investeringsstøtte til ulike utviklingsprosjekter som da et bedre utgangspunkt for å lykkes. Vi trenger flere

nyetableringer og utvikling av allerede eksisterende virksomhet. Vi må komme inn i en positiv trend.

Gjeldende planer legger tilrette for flere leiligheter for fastboende i sentrum. Skal det skapes mer liv i sentrum må også antall kommersielle senger i sentrum økes. Dette krever bedre kommunikasjon mellom sentrum og fjellet, f eks med tidligere foreslått trikk, miljøvennlige busser eller gondol.

Til slutt også her et hjertesukk. Når leietiden for Statoilstasjonen utgår, må denne stasjonen flyttes ut av sentrum. Innfallsporten fra nord er ikke god.

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?

For framtida ønsker vi at prinsippene i gjeldende planer blir fulgt. Det tilsier detaljhandel i sentrum og mer arealkrevende virksomhet("tilhengerbutikker") på Mosand. Det må legges til rette for mer felles markedsføring – hvor finner vi hva - slik at vi beholder handel i Trysil.

Vi ønsker trådløst nett i sentrum og at det skapes flere møteplasser. Lørdagsåpent bibliotek vil bidra positivt i den sammenheng.

Vi ønsker felles åpningstider, inkludert kommunen som innebærer at butikk/service er åpent når kundene trenger det. I dag er det svært ulik praksis. Her må næringsaktørene selv ta et ansvar.

Det må også skapes flere møteplasser mellom sentrum og Mosanden for å utforme en felles langsiktig strategi. I dag trekker litt for mange aktører i forskjellig retning.

3. Hva må gjøres for å styrke infrastruktur og service for turister og hytteeiere?

Et viktig tiltak vil være å etablere skiløype ned til sentrum så raskt som mulig. Dette må også inkludere en forutsigbar mulighet for transport tilbake til turistsenter/hytteområder.

Bedre skilting og annonsering vil synliggjøre sentrumstilbudene bedre. I dag vet dessverre mange av våre gjester ikke om at sentrum finnes.

Vi har tro på et miljøvennlig transporttilbud som også inkluderer boligområder og grender. Dette kan på sikt redusere bruk av privatbil og en del av framtidig parkeringsbehov løses kanskje på denne måten. Tiltaket styrker Trysils miljøprofil.

Vi ønsker fortsatt en aktiv næringspolitikk som bidrar til at flere lokale aktører ser muligheter i Trysil. I dag hentes mange tjenester utenfor kommunens grenser. Klarer vi å skape flere tilbud selv, vil dette gi flere arbeidsplasser, riktig prisnivå(mindre kostnader på transport) og bedre tilgjengelighet for kunden.

4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

Bedre kommunikasjon er et sentralt stikkord. Dette vil gi flere mulighet til å benytte seg av tilbudene som finnes i sentrum.

Sentrumsforeningen mener også at et sterkt sentrum i seg selv styrker grendene.

5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/nytenkende.

Under dette punktet kom det flere enn 3 innspill. Her nevnes i ikke-prioritert rekkefølge:

- Gondolbane
- Lekeland i sentrum
- Skiløype vinter/sykkeltrase sommer
- Sterkere synliggjøring av Trysilkultur gjennom tiltak i sentrum
- Gangbru over elva ved Sørhusholmen, gangvei langs elva på Vestsida samt oppdemming av elva sommerstid ved Sørhusholmen. Dette vil på en helt annen måte enn i dag integrere de ulike funksjoner i hele Innbygda.
- Båtbrygger
- Trikk

Til slutt vil vi understreke at kanskje den største utfordringen for Trysil er å snu den negativ befolkningsutviklingen. I dag er ikke antallet tryslinger stort nok til å sørge for det mangfold av butikker og tilbud vi etterspør. I en aktiv samhandling med reiselivet og dets gjester, økt satsing på helårsaktiviteter, lokal næringsutvikling og ikke minst å tilrettelegge for flere kompetansearbeidsplasser kan kanskje vår negative utvikling snues. Tiltakene må samordnes i en overordnet visjon/handlingsplan og målsetningene i forhold til denne må følges. I dette arbeidet må Trysil Kommune spille en sentral rolle. Vi har fortsatt tro på Trysil!

Innspill fra Mosanden Næringsforening

Styret i Mosanden Næringsforening har diskutert de spørsmålene som er stilt, og har følgende svar / kommentarer ;

Spørsmål 1 : Hvordan kan Innbygda styrkes osv.

- Kort sikt :
- Skilting og siktrydding langs innfartsveier.
  - Samordning av åpningstider, utvidet i turistsesongen
  - Sette fokus på kundene. Kunden i fokus. «Selge seg og hverandre»
  - Kommunen tar en henvendelse til eierne av ledige lokaler med tanke på «nytt liv»
- Lang sikt :
- Flytte Statoil
  - Næringsfond som kan gi starthjelp til unge etablerere/gründere
  - Etablere rådgivning/fadderordning for unge etablerere.

Spørsmål 2 : Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre osv.

- Overordnet er at all økt virksomhet er av det gode, uavhengig av hvilken side på elva det er.
- Like reguleringsbestemmelser må til, så vil markedet bestemme hvor de handler
- Flere forretninger gir bredere utvalg for kundene, og redusert handelslekasje ut av Trysil
- Selge hverandre, (henvise til naboen når en mangler noe, ikke send kundene ut av bygda)

Spørsmål 3 : Hva må gjøres for å styrke infrastruktur og service turister og hytteeiere ?

- Trysilvegen, standardheving
- Arrangere en hytteierdag.
- Åpningstider tilpasset turister og hytteeiere

Spørsmål 4 : Hvordan kan grendene styrkes osv.

Uten aktivt / bærekraftig sentrum vil ikke grenden kunne påregne noe hjelp

Spørsmål 5 : Nevn tre tiltak som vil styrke handels og senterutviklingen i kommunen :

- Tryll frem en «Olav Thon» med visjoner, kapital og gjennomføringsevne
- Stopp rivalisering / selg hverandre
- Tilrettelegg næringstomter, fiks ferdig med asfalt osv, til en svært gunstig pris

For Mosanden Næringsforening

S. Bjørnersen

Søre Trysil grendeutvalg

For Søre Trysil grendeutvalg
Anders Galaasen /s/ Siv Broman Lyseggen

HANDELS- OG SENTERUTVIKLING I TRYSIL

Søre Trysil grendeutvalg har behandlet saken først i styremøte 25. april og deretter gjennom utformingen av dette innspillet.

1. Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?

Hva må gjøre på kort sikt?

Holde stø kurs mht hva som skal være på Mosanden og hva som bør være i sentrum.

Skilting og et eller annet blikkfang som gir positive og pirrende assosiasjoner ved innkjøring til sentrum. Parkmessig opparbeiding av dette området. Rydding av vegetasjon for å få innsikt til sentrum.

Fokus på innfallsport til sentrum fra nord og sør f.eks flytting av Statoilstasjon i nord og verksted/dekk-virksomhet i sør til Mosanden.

Utvikle sentrum med et sterkere fokus på aktiviteter og møteplasser langs elva.

Etablere spennende gangforbindelse mellom P-plass ved Trysilsenteret og Løkjavegen (Ny aktivitet på Fladhagen, belysning, beplantning, nytt gate-/fortausbelegg, mer aktiviteter Fladhagenparken etc.)

Reetablere Løkjasvingen som handelsgate med div. småbutikker og kafeer (nytt liv i Slakteriet).

Hva må gjøres på lang sikt?

Synliggjøring av de positive drivkreftene i samfunnsbyggingen og fokus på gjennomføringsevne. På lang sikt må det jobbes aktivt med sentrumsutvikling med hovedfokus på næringsutvikling (handel- og servicenæring) fortetting bolig/næring, parkeringsløsninger og estetikk. Det må etableres en felles forståelse for hva som er en langsiktig og god plan og det må være lov å se på løsninger på tvers av eiendomsgrenser og eierskap.

Nytt trafikksystem med rundkjøring ved avkjøring fra Fv26 til sentrum og fjellet og rundkjøring i krysset med Vestsivegen.

Ny veg-/ broforbindelse mellom Mosanden og sentrum sør for sentrum.

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?

Beholde mest mulig detaljvarehandel, kontor og div. servicetilbud i sentrum. Industri, verksted, og tyngre varehandel bør være på Mosanden.

3. Hva må gjøres for å styrke infrastruktur og service for turister og hytteeiere?

Det må etableres bedre kommunikasjon/ kollektivtilbud mellom fjellet og sentrum. Stikkord mindre og miljøvennlige busser (gass/ hydrogen/el) som går oftere og med gps så du kan følge med på pc/smarttelefon hvor bussen befinner seg.

4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

Struktur med grendesentre rundt i kommunen bør opprettholdes. Dette er viktige knutepunkter for bosettingen i en arealmessig kjempestor kommune. Type servicetilbud vil til en hver tid måtte gjenspeile det kommersielle grunnlaget for å opprettholde et tilbud.

Det bør også være rom for utvikling av service/-kunnskaps-/ småskala reiselivsnæring i disse grendesentrene. Dette betinger f.eks utbygging av bredbånd med god kapasitet (fiber).

Det er uomtvistelig også et marked for tilflytting fra trangbodde deler av Europa. I disse tider med nedgang i folketall bør det stimuleres til bo-/næringsutviklings-prosjekter som kan friste dette markedet. Dette tilsier også satsing på tilrettelegging for boligbygging og en viss andel med gjennomgangsboliger for de som vil prøvebo før en investerer i egen bolig.

Det virker som en opplest og vedtatt sannhet at løsningen mht botilbudet for eldre mennesker og for mennesker med en eller annen form for funksjonshemming eller som har behov for hjemmesykepleie/ hjemmehjelp, er en plassering i kommunesenteret. Vi tror det kan finnes gode økonomiske/ faglige mellomløsninger plassert i grendesentre som også vil kunne fungere bedre for den enkelte beboer.

5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/nytenkende.

1) Mobilisering ny næringsutvikling og primært kunnskapsnæring / innovative arbeidsplasser for godt utdannet trysil-ungdom. Knoppskyting av næring basert på gode næringslivsforbindelser med hytte i Trysil. Satsing på samarbeid, innovasjon og kompetanseheving av eksisterende næringsliv.

2) Fokus på god planlegging, medvirkning, kontinuitet og synliggjøring av mål og gjennomføringsevne.

3) Den grensesprengende ideen må vi tygge litt mer på. Får komme tilbake til den!

Jordet Grendelag v/Malin Åkesson

Handels og sentrumsutvikling i Trysil

Svar på spørsmål:

1. Kommunesenteret styrkes på kort sikt
  - a. Utvidede åpningstider
  - b. Kampanjer/ «gale dager», litt som Mosanden Dagene
 Kommunesenteret styrkes på lang sikt
  - c. Flytte vinmonopolet sør i sentrum, slik at man får trafikk gjennom sentrum
  - d. Få liv /etablere service/handelsvirksomhet i «alle bygg» rundt løkjasvingen og langs Trysilvegen
  - e. Skape bredde i handels tilbudet (mer en ting og tang /Nille), få variasjon i handels tilbud, eks barnebutikk, dyrebutikk mm
  - f. Stoppe handelslekkasje til Elverum, jobbe aktivt for å få HM eller Lindex til å etablere seg i Trysil
2. Mosanden vs Innbygda
  - a. For at innbygda sentrum skal opprettholdes bør Mosanden fortsatt fokusere på større industrielle virksomheter som krever store arealer, mens sentrum utvikles til et mer variert sentrum for detaljhandel av flere ulike typer. Det vil si at det du finner på Mosanden finner du ikke så godt tilbud av i Innbygda sentrum og visa versa. Sentrum må bli så attraktivt med tilbud at også turister/hytteiere finner veien dit. Trysil er for lite for to små sentre.
3. Bedre infrastruktur og service
  - a. Bedre transport mellom Gardermoen og Trysil, ikke så mange stopp
  - b. Bedre internkommunikasjon mellom Trysil sentrum og turistsenteret/høyfjellssenteret
  - c. Søppelsortering i hytteområder
  - d. Åpningstider i butikker/firma etter turistnæring (eks fredag og når folk er her)
4. Styrkes mht servicedekning
  - a. Jordet har relativt bra dekning på dette området – undertegnede er usikker på om offentlig kommunikasjon er tilfredsstillende
  - b. Servicedekning på SFO er mangelfull, men dette har med behovet hos oss som bor her å gjøre...så har litt å jobbe med der, vi må få til et heldekkende SFO tilbud slik at vi som bor her kan arbeidet 100% om vi ønsker.
  - c. Jordet har 2 butikker som dekker det behovet, samt en bensinstasjon. BRA!
5. Styrke handels og senterutviklingen
  - a. Etablere butikker som både lokalbefolkning og hyttegjester/eiere savner
  - b. Etablere et lekeland med Foodcourt. Dette har vi stor tro på. Lekelandet må være så spektakulært slik at de reiser fra Elverum/Hamar for å feire bursdager mm mer her. Dette drar med seg mange voksne som kanskje vil shoppe eller gjøre andre aktiviteter mens barna er i lekelandet. Foodcourten er veldig vellykket i Stockholm, store kjøpesenter har en stor restaurant (foodcourt), med flere utsalgssteder med ulike spesialiteter. Dette skulle være åpent på kvelden også selvfølgelig – slik at vi kanskje fikk litt liv på kveldene.
  - c. Fortsette arbeid med et barneområdet – lekeområdet utendørs, trekker barn og voksne
  - d. Jobbe for å få HM hit

Handels og sentrumsutvikling i Trysil

Innspill fra Ungdomsrådet i Trysil

Beathe Sande

Koordinator for byggende barne- og ungdomsarbeid
Trysil kommune

Ungdomsrådet drøftet i sitt møte i går 14.05 temaet . Her er deres innspill:

Handels- og næringsutvikling i Trysil Sentrum

Ungdomsrådet er blitt utfordret til å komme med innspill i forhold til handels og næringsutvikling i Trysil Sentrum. Ungdomsrådet kom med følgende meninger:

- Viktig at åpningstidene på butikkene i sentrum koordineres
- Bør være sted som har matservering utover kvelden
- Bør også være utsted i sentrum
- Ønskelig med bredere utvalg av butikker eks klesbutikker
- Bør være et klart skille mellom det hvilke varer som skal selges på Mosanden og i Trysil

sentrum.

- Bør ikke åpnes for salg av mat/klær og lignende på Mosanden, men forbeholdes større varer

som trelast, osv

- Det bør skiltes bedre til Trysil sentrum
- Skilting av hva som fins i sentrum; hvilke handelskategorier som fins (ikke navn på butikker, men kategorier eks cafe, parfumeri, frisør, klesbutikk, sport osv.)
- Skyttelbuss mellom fjell og sentrum
- Bedre kollektiv tilbud til grendene for å sikre dem servicetilbud
- Skatepark og lekeplass i sentrum for å skape tilbud om aktiviteter i sentrum

Innspill fra Kvinnenettverket i næringslivet i Trysil

Handels- og sentrumsutvikling i Trysil

Svar fra Nettverket for damer i næringslivet i Trysil

Vi var 20 personer fra damenettverket som møttes 2. mai og diskuterte spørsmålene. Her er hovedpunktene fra våre diskusjoner.

1. Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service? Hva må gjøre på kort sikt? Hva må gjøres på lang sikt?

– Fortetting, begynne fra nord. Reguleringsplan; kunne bygge større, tettere, ikke nødvendig med 1,5 parkeringsplasser pr boenhet. Må være forutsigbart, at de ønsker detaljhandel i sentrum.

Misjonshuset bør få alternative lokaler, feks menighetshuset.

– Skilting må forbedres, enhetlig og strukturert.

– Rotete parkering, må skiltes bedre. Fungerer ikke i dag, skilting følges ikke. Skilte til alle p-plasser. Ved de få toppdagene kan p-vakter benyttes.

– Forskjønning må prioriteres.

Få grønne lunger der det går.

Synlig og fin avkjøring fra riksvegen må etableres.

Må rydde langs veger slik at sentrum blir synlig, noen fine trær, ikke så mye kvist og kvast og fortetting som nå.

Felles beplantning, forskjønne hele året.

Enhetlig farger på husene i sentrum. Jotun sponse fornying av Trysilbygda

– Aktiviteter og møteplasser må etableres, som lekeplassen. Men også servering og musikk på skøytebanen i kombi med åpningstider.

Utnytte torgdagene som haandverkerlauget har igangsatt med flere handelstilbud/aktiviteter, feks en lørdag i mnd om sommeren.

Felles åpningstider, åpent hver torsdag til kl 21 feks. I sammenheng med opplevelse, som skøytebanen.

Kinoen må åpnes når folk er her, som vinterferie, påske etc. Dagtid også. Mammakino bør testes.

En liten paviljong settes opp ved scena/Fladhagenjordet (kan brukes til kiosk etc).

Må ha lørsdagsåpent bibliotek med arrangementer.

– Etablerte drivere kan være faddere til nyetablerere, de unge som vil starte butikk men ikke tør gjøre det alene. Gründersamling for de som ønsker å etabl butikk/handel, invitere med etabl butikkdrivere. Kanskje flere er interessert i å investere/støtte med kapital også. Kartlegge hvilke produkter det er potensialet for.

Sweet bør ha brandstore i sentrum.

Må få etablert utstillingslokale/kunstgalleri med kafé. Må støttes, ikke kommersielt.

– Bruke omdømmeprojektet til å kommunisere at alle må handle i Trysil, legge pr-plan.

– Offentlige toaletter.

2. HVORDAN KAN INNBYGDA OG MOSANDEN UTFYLLE HVERANDRE MHT HANDEL, SERVICE OG ANNEN VIRKSOMHET, SLIK AT BEGGE OMRÅDER KOMMER STYRKET UT?

– må være et levende sentrum og Mosanden et levende handelsområde – åpningstider og tilbud må tilpasses turistene og lokalbefolkning

– må være to forskjellige profiler på områdene og dette må implementeres i planer, både reguleringsplan og næringsplan. Samtidig må ikke planene være for begrensende og ekskluderende. Stikkord for profilen på sentrum er gågate, opplevelse, shopping, småhandel, bokhandel, sport, mat, klær, lokale varer (mat, drikke, håndverk osv), kafeer/restauranter, kulturtilbud, familietilbud, møteplasser osv. Stikkord for profilen på Mosanden – handling med

bil, i hovedsak tilhengervarer, elektriske varer, byggevarer, møbler, hvitevarer osv – men det må også tillates supplerende småvarer innenfor naturlig produkttilbud

– matbutikk kan med fordel etableres på Mosanden for å demme opp for handelslekkasje. Vi tror ikke at matbutikk på Mosanden vil ruinere sentrum, men vi tror det er smart å takke nei til kjøpesenter på nåværende tidspunkt. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning? Her var det ulike meninger. Flere mente også at sentrum må fortettes og utnyttes før man åpner opp for å spre dagligvarehandel på flere steder.

3. Hva må gjøres for å styrke infrastruktur og service for turister og hytteeiere?

– Øke kunnskap om hva turister og hytteeiere ønsker å gjøre i Innbygda

Det er viktig å forstå turistenes og hytteeierens grunner for å reise til bygda og utvikle tilbudet deretter. Vi tror at det finns tre hovedgrunner (men det kan være verdt å sjekke)

o Handle/fylle på med dagligvarer

o Handle/fylle på med varer fra Vinmonopolet

o Besøke en opplevelse sammen med familien, noe de ikke ville ta seg tid til eller ha muligheten til å oppleve hjemme

– Dagligvarehandel og Vinmonopol har vi allerede, derfor mener vi det i stor grad er nødvendig å arbeide med opplevelser. Opplevelsen kan være aktiviteter som f.eks:

o skøytebane hver torsdag kveld med utleie/utlån av skøyter, musikk og uteservering av mat og drikke

o Markedsdag/kveld både vinter og sommer med boder som presenterer og selger lokal mat og lokalt håndverk

o Julemarked i desember der vi løfter fram Trysils matkultur og tradisjoner

– Utvikle nisjebutikker og unike handelsboder som viser fram Trysils tradisjon og kultur, som i dag er veldig usynlig for de som besøker Trysil. Støtte ett håndverks hus, der lokale produsenter kan stille ut og selge. Arbeide med trivselsfaktoren, slik at det blir en opplevelse i seg å rusle rundt blant småbutikkene. Lyslykter og blomster utenfor inngangen, i større grad flytte virksomheten ut på gaten under spesielle markedsdager etc.

– Forbedre informasjon og markedsføring. Det finns i dag spennende arrangement og tiltak i Innbygda, men det blir ikke kommunisert slik at turister og hytteeiere blir oppmerksom på det og ønsker å delta. Eksempel er håndverksutstilling i Gammelskula, bakstedag på museet, julemesser ute i bygdene. Denne informasjonen må i større grad kommuniseres gjennom www.trysil.no, Trysilmagasinet, Skistars uke- og dagsprogram.

– Åpningstider i Innbygda er i liten grad tilpasset turister og hytteeiere. Næringslivet må i større grad ta inn over seg at turistene først og fremst er i Trysil for å stå på ski. Åpningstider må gjenspeile dette og ha lengre åpent på kveldene og i helgene.

– Forbedret transport mellom hytteområder og Innbygda

Mange skidestinasjoner har samme oppbygning som i Trysil med ett originalt sentrum og en skiturisme som ligger lenger opp i fjellet. Flere har klart å skape en god kopling gjennom å tilby hyppige shuttle-busser som frakter turistene ned til bygda for opplevelser, handling og restaurantbesøk etter dagens skiaktiviteter. Vi tror at det burde tilbys miljøvennlige minibusser som går hele tiden i shuttle-trafikk ned til bygda, f.eks 15:30 – 21:00.

– Tydelige føringer for hvordan sentrum skal se ut

Å gå gjennom sentrum er i dag ikke en koselig spasertur. Det er langt mellom virksomhetene, det er mye tomme lokaler, det er områder som ser ut som bakgårder med containere som skjemmer inntrykket. Med andre ord, lokker det hverken turister eller etablerere. For at det skal skapes ett koselig sentrum som kan fungere som en opplevelse i seg, må kommunen i større grad legge føringer på hvordan sentrum skal se ut og stille krav til gårdeiere og næringsliv.

– Alle må satse samtidig

Slik som situasjonen er i dag med nedleggelse av virksomheter og begrenset besøksunderlag i sentrum, er det vanskelig, dyrt og usikkert for nyetablerere. Det er derfor viktig at alle aktører løfter sammen dvs. kommune, gårdeiere, næringsliv. Om alle satser samtidig, øker sjansen for å lykkes betraktelig.

Grensesprengende og andre forslag

– Etablere "the big moose" ved innkjøringen til sentrum, stoor, som du kan gå inn i, utsiktstårn i hodet, ser ut av øyene, kjøpe elgting etc. (som Australia, the big banana, big pineapple etc)

- Må få flere til å etablere seg i sentrum, må gi de gulrot, feks gratis barnehage, billige lokaler etc.
- Spleise på Trysil hotell og etablere kafé, felleslokaler, kontorlokaler for gründere.
- Lite interiør i sentrum som minner om skibygd; peis, ski, skinnfeller.
- Busstilbudet må bedres fra grendene inn til sentrum
- Åpen barnehage for sentrum og grendene i Trysil

Innspill fra enkeltpersoner

Handels- og sentrumsutvikling i Trysil – svarskjema

Vi er i gang med en prosess for å bidra til å utvikle gode helhetsløsninger for handels- og sentrumsutviklingen i Trysil. Vi håper på stort engasjement som avdekker sentrale fokusområder, gjør det lettere å gjennomføre en handlingsplan, gir handlingsorientert drakraft og bidrar til gjennomføring. Vi håper at dere har lyst til å bidra og ber om at dere kommer med forslag til:

1. Hvordan kan kommunesenteret Innbygda styrkes som senter for handel og service?

Hva må gjøres på kort sikt?

Et senter sør i bygda? Noen av butikkene der gå sammen om "overbygg" + parkering.

Hva må gjøres på lang sikt?

Fortetting på bygda. Flathagen, Misjonshuset, "parken" v/Skogbrukets hus bebygges med butikker m leiligheter over. Blir mer attraktivt å rusle sørover bygda hvis det ikke var slike "tomrom"

2. Hvordan kan Innbygda og Mosanden utfylle hverandre mht. handel, service og annen virksomhet, slik at begge områdene kommer styrket ut?

Må ikke legge Rema til Mosanden! Det vil ødelegge for butikkene i sentrum enda mer.

I framtida med bru sør i bygda, kan det kanskje forsvares med dagligvarer der.

3. Hva må gjøres for å styrke infrastruktur og service for turister og hytteeiere?

Synes at turistene har fått sin del, men veisystemet ved brua bør forbedres og krysset ned til bygda synliggjøres mer. Butikkene i fjellet burde flyttes til sentrum 😊

4. Hvordan kan grendene styrkes mht. servicedekning?

Ikke legg ned flere skoler og barnehager (så lenge det er unger nok). Gjøre det enklere å bygge i grendene (ikke så lang behandlingstid på tomteområder som Generalplanen nå forårsaker)

5. Nevn tre tiltak som vil styrke handels- og senterutviklingen i kommunen, der et av tiltakene skal være grensesprengende/nytenkende.

Triveligere sørover bygda, med butikker og fine fortau, kanskje gangvei fra Hagebæk som er mer synliggjort